

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Факультет педагогіки, психології та соціальної роботи
Кафедра педагогіки та методики початкової освіти**

**Педагогічні умови впливу дитячої
субкультури на процес соціалізації молодшого
школяра**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:

студентка 2 курсу, групи 613
Ковалюк Марина Іванівна

Керівник:

Кандидат педагогічних наук,
доцент **Предик А.А.**

***До захисту допущено
на засіданні кафедри***

протокол № 4 від 12 листопада 2024р

Зав. кафедрою _____ проф. Романюк С.З.

Чернівці – 2024

АНОТАЦІЯ

Ковалюк М.І. Педагогічні умови впливу дитячої субкультури на процес соціалізації молодшого школяра. – Рукопис. Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього рівня “магістр” зі спеціальності 013 Початкова освіта. Чернівецький нац. ун-т імені Юрія Федьковича. Чернівці, 2024. 94 с

У кваліфікаційній роботі досліджено теоретичні та практичні аспекти впливу дитячої субкультури на процес соціалізації молодших школярів в умовах Нової української школи (НУШ). У першому розділі розкрито сутність понять "субкультура" та "дитяча субкультура", проаналізовано структурні компоненти субкультури молодших школярів, а також її роль як важливого фактора соціалізації. Другий розділ присвячено педагогічним умовам впливу дитячої субкультури, що ґрунтуються на результатах констатувального дослідження та запропоновано методичний інструментарій для ефективної інтеграції цих умов у навчальний процес. Запропоновані висновки та рекомендації можуть стати основою для подальших досліджень і практичних впроваджень у навчанні молодших школярів.

Ключові слова: культура, дитяча субкультура, соціалізація, розвивальне середовище.

Kovaliuk M.I. Pedagogical conditions of influence of children's subculture on the process of socialization of junior high school students – Manuscript. Qualification work for obtaining the Master degree in specialty of 013 Primary Education. Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. Chernivtsi, 2024. 94p.

In the qualification work, the theoretical and practical aspects of the influence of children's subculture on the process of socialization of younger schoolchildren in the conditions of the New Ukrainian School (NUS) were investigated. The first chapter reveals the essence of the concepts "subculture" and "children's subculture", analyzes the structural components of the subculture of younger schoolchildren, as well as its role as an important factor of socialization. The second chapter is devoted to the pedagogical conditions of the influence of children's subculture, based on the results of the ascertainment study, and a methodological toolkit is proposed for the effective integration of these conditions into the educational process. Proposed conclusions and recommendations can become the basis for further research and practical implementation in the education of younger schoolchildren.

Key words: culture, children's subculture, socialization, developmental environment.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ М.І.Ковалюк

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ ДИТЯЧОЇ СУБКУЛЬТУРИ НА ПРОЦЕС СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА	8
1.1.Сутність та зміст понять «субкультура», «дитяча субкультура».....	8
1.2.Структурні компоненти дитячої субкультури молодшого школяра в НУШ	17
1.3.Дитяча субкультура як фактор соціалізації особистості молодшого школяра	26
Висновки до першого розділу.....	36
РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВПЛИВУ ДИТЯЧОЇ СУБКУЛЬТУРИ НА ПРОЦЕС СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА В НУШ	37
2.1. Констатувальне дослідження рівня сформованості дитячої субкультури молодшого школяра в НУШ	37
2.2. Обґрунтування педагогічних умов впливу дитячої субкультури на процес соціалізації молодшого школяра	41
2.3. Методичний інструментарій реалізації педагогічних умов впливу дитячої субкультури на молодшого школяра в НУШ.....	63
Висновки до другого розділу	77
ВИСНОВКИ	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	81
ДОДАТКИ.....	87

ВСТУП

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що дитяча субкультура є невід'ємною частиною сучасного освітнього простору, впливаючи на формування особистості школяра та його взаємодію з оточуючим світом. У ранньому віці діти активно засвоюють норми поведінки, цінності та моделі спілкування, які вони черпають не лише в родині та школі, але й у дитячих колективах, які формуються під впливом субкультур.

Сучасні дитячі субкультури стають потужним засобом соціалізації, оскільки вони формують уявлення дітей про світ, норми співіснування в ньому та способи самовираження. Це зумовлює необхідність дослідження педагогічних умов, за яких вплив субкультури може стати позитивним фактором у вихованні та навчанні молодших школярів.

У процесі соціалізації через дитячу субкультуру формується здатність дитини до ефективної взаємодії з однолітками, розвитку самосвідомості та інтеграції в суспільство. Однак, поряд із позитивними аспектами, існує ризик негативного впливу субкультур, особливо тих, які можуть пропагувати антисоціальну поведінку або відчуженість від суспільства.

Вивчення педагогічних умов, які сприяють гармонійному поєднанню впливу дитячої субкультури з процесом виховання та навчання, допоможе забезпечити формування стійкої системи цінностей у молодших школярів. Це також надасть педагогам інструменти для сприяння успішній соціалізації дітей у сучасному світі, де субкультурні впливи відіграють важливу роль.

Стан дослідження проблеми. Дитяче середовище виступає першим соціальним інститутом, який формує дитину для входження в суспільне життя. Сучасна дитяча субкультура характеризується як складна система, що включає певні моделі поведінки, соціальні ролі, норми та цінності. До вивчення цих аспектів зверталися такі науковці, як В. Абраменкова, Н. Іванова, І. Носко, М. Осоріна, М. Чередниченко та інші.

У дослідженнях багатьох учених субкультура трактується як частина загальної культури, що відображає систему цінностей, традицій та звичаїв,

характерних для великої соціальної групи (А. Кравченко, Ю. Осокіна, А. Шилова та ін.). Так, наприклад, І. Котова та Є. Шиянов акцентують увагу на дитячому колективі як на носії дитячої субкультури.

Важливими питаннями є визначення соціально-педагогічних умов, які сприяють збагаченню дитячої субкультури у молодшому шкільному віці. До них належать формування соціальних уявлень, створення умов для позитивної взаємодії між однолітками та методи впливу на їхні взаємини. Ці аспекти досліджували В. Абраменкова, В. Алфімов, І. Зверєва, А. Капська, С. Козлова, О. Кононко, С. Куліковська, Ю. Лебедєв, С. Литвиненко, А. Мудрик, І. Печенко, Л. Хухлаєва, В. Ямницький та інші.

Науковці також аналізували специфіку соціалізації дітей через теорії системного, особистісного та діяльнісного підходів, приділяючи увагу ролі соціальних інститутів у цьому процесі (В. Алфімов, В. Бочарова, І. Зверєва, А. Капська, А. Мудрик, С. Савченко, Л. Рубашевська, С. Харченко). Особливу увагу зосереджено на визначенні основних напрямків соціалізації дітей молодшого шкільного віку за різних умов життєдіяльності, що висвітлено у роботах В. Абраменкової, В. Гурова, О. Караман, О. Кононко, В. Кудрявцева, Ю. Лебедєва, С. Литвиненка, І. Печенка та інших.

Таким чином, наукові дослідження надають ґрунтовну базу для розуміння соціалізації дітей молодшого шкільного віку через призму дитячої субкультури та її педагогічного потенціалу. Однак, актуальність дослідження та недостатнє вивчення окремих питань сприяли вибору теми магістерської роботи: *«Педагогічні умови впливу дитячої субкультури на процес соціалізації молодшого школяра»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема магістерського дослідження відповідає науковій проблемі кафедри: *«Теоретико-методологічні засади розвитку педагогічної освіти та професійної підготовки фахівців у контексті євроінтеграційних процесів»*.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати педагогічні умови впливу дитячої субкультури на процес соціалізації молодшого школяра в НУШ.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження**:

- 1) На основі вивчення філософської, соціологічної, психолого-педагогічної літератури з'ясувати сутність, структурні компоненти та особливості дитячої субкультури молодшого школяра;
- 2) Здійснити констатувальне дослідження рівня сформованості дитячої субкультури молодшого школяра в НУШ.
- 3) Проаналізувати педагогічних умов впливу дитячої субкультури на процес соціалізації молодшого школяра
- 4) Описати методичний інструментарій реалізація педагогічних умов впливу дитячої субкультури на молодшого школяра в НУШ.

Об'єкт дослідження – розвиток дитячої субкультури.

Предмет дослідження – педагогічні умови впливу дитячої субкультури на процес соціалізації молодшого школяра в НУШ.

Методи дослідження мають поєднувати кілька підходів для комплексного вивчення цього питання. Ось основні методи, які можна застосувати:

Теоретичні методи: аналіз наукової літератури задля дослідження існуючих праць з питань дитячої субкультури, соціалізації та педагогічних умов для виявлення теоретичних основ і ключових підходів; порівняльний аналіз різних підходів до вивчення дитячих субкультур та їх впливу на процес соціалізації дітей, що дозволить виділити найбільш ефективні педагогічні умови; синтез, який сприяє об'єднанню отриманих теоретичних даних для формулювання нових питань та пропозицій щодо педагогічних умов, які сприяють соціалізації.

Емпіричні методи: спостереження за поведінкою молодших школярів у різних соціальних середовищах (клас, ігрові групи, позашкільна діяльність) з метою визначення, як дитячі субкультури впливають на їх взаємодію з однолітками, вчителями та іншими дорослими; анкетування та опитування учнів початкової школи, вчителів та батьків, щоб виявити їхні уявлення про дитячі субкультури та їхній вплив на процес соціалізації.; констатувальний

експеримент для дослідження рівня сформованості дитячої субкультури молодшого школяра в НУШ.

Методи математичної обробки даних: Статистичний аналіз отриманих у ході анкетування та інших емпіричних методів допоможе виявити залежності між впливом субкультур і рівнем соціалізації школярів.

Теоретичне значення результатів дослідження полягає в розвитку наукових уявлень про роль дитячих субкультур у соціалізації молодших школярів та визначенні педагогічних підходів, які сприяють гармонізації цього впливу. Дослідження поглиблює розуміння того, як дитячі субкультури формують у дітей соціальні норми, цінності та моделі поведінки. Також в межах дослідження уточнено педагогічні умови, які дозволяють впливу субкультур стати позитивним фактором розвитку дитини. Внесок у науку полягає у систематизації знань про механізми впливу субкультур та їх інтеграцію в сучасну педагогіку, що сприятиме ефективнішій соціалізації молодших школярів.

Практичне значення результатів дослідження полягає в розробці педагогічних рекомендацій для вчителів, шкільних психологів та батьків, того, як використовувати позитивні аспекти дитячих субкультур для полегшення процесу соціалізації дітей. Важливими результатами будуть методичні розробки для інтеграції субкультурних елементів в освітній процес, що сприятиме кращій адаптації молодших школярів до шкільного середовища та соціуму. Окрім цього, практичні матеріали можуть допомогти виявляти негативні субкультурні впливи та нейтралізувати їх, запобігаючи асоціальній поведінці серед учнів.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Магістерська робота складається з анотації, змісту, вступу, двох розділів та підрозділів, висновків до розділів та загальних висновків, списку літератури та додатків. Обсяг роботи становить 81 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ ДИТЯЧОЇ СУБКУЛЬТУРИ НА ПРОЦЕС СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

1.1. Сутність та зміст понять «субкультура», «дитяча субкультура»

Соціалізація – це складний процес розвитку особистості, що включає поступове залучення до існуючої в суспільстві системи соціальних ролей, формування самосвідомості та становлення соціальної ідентичності індивіда [1 с. 23].

Питання дослідження педагогічного змісту та статусу категорії соціалізації є актуальним для багатьох сучасних вчених і науковців, таких як І. Бех, Ю. Богуцький, С. Волков, А. Забловський, О. Кононко, С. Литвиненко, В. Ямницький, О. Савченко та І. Печенко. Їхні дослідження дозволяють поглиблено розглядати і вивчати широкий спектр питань, що виникають на перетині соціальних, культурних, ідеологічних та педагогічних процесів у суспільстві.

Особлива увага приділяється соціалізації як складному та багатовимірному процесу, який є одним з ключових у формуванні особистості. В сучасному суспільстві соціалізація не тільки виявляє себе через систему виховання та навчання, але й через вплив культурних норм, цінностей і традицій. Важливим аспектом соціалізації є взаємодія особистості з соціальними інститутами, такими як сім'я, школа, громада, засоби масової інформації та інші соціальні структури.

Особливо актуальною соціалізація стає в умовах сучасної соціокультурної ситуації, коли дитяча субкультура набуває значної ролі у формуванні особистості. Дитяча субкультура виступає як важливий фактор соціалізації, оскільки вона забезпечує середовище, в якому діти здобувають соціальні навички, формують світогляд та моральні орієнтири. Саме через неформальні стосунки в дитячому середовищі та взаємодію з однолітками формуються основи соціальної поведінки і розвитку дитини.

Таким чином, вивчення педагогічних аспектів соціалізації та їхніх

взаємозв'язків із дитячою субкультурою дозволяє глибше зрозуміти складний процес формування особистості в умовах сучасного світу та знайти ефективні шляхи впливу на цей процес через педагогічну діяльність.

Соціалізація особистості починається в дитячому віці та відбувається через міжособистісні стосунки, головним чином під впливом сім'ї та різних виховних установ. Кожна людина входить у культуру і проходить процес соціалізації, залучаючи себе до певних субкультур. Дитяча субкультура є одним із основних джерел існування і становлення світу дитинства, адже саме завдяки їй школярі передають з покоління в покоління особливі прийоми організації життєдіяльності у шкільному колі, а також цінності та норми світосприйняття та світосмислення. Це охоплює міжособистісні стосунки із навколишнім світом та елементи соціальної поведінки школярів, тобто процес соціалізації [5].

Вивчення дитячої субкультури як значущого фактору соціалізації акцентує свою увагу на порівнянні дефініцій у контексті відносин "культура та особистість", адже через цю призму можливо краще зрозуміти суть процесу включення молодшого школяра в культурний світ. Йдеться про такі понятійні категорія, як "соціальне наслідування", "інкультурація" та "культурна трансмісія". Дослідники підкреслюють, що дитяча субкультура має велике значення для психічного розвитку дитини, оскільки вона створює для неї особливий психологічний простір, у якому дитина здобуває "соціальну компетентність" у колі однолітків. Дитяча субкультура також захищає від негативних впливів дорослої культури і надає можливість для самовипробування, визначення власних меж і розвитку в безпечному середовищі.

Зміст дитячої субкультури є тим унікальним світом, який дитячі спільноти сформували для себе впродовж усього соціального розвитку. Ця субкультура виникає в різних формах залежно від статі, психологічних особливостей та процесу соціалізації дітей. Увага до дослідження дитячого побуту і життя була приділена видатними українськими етнографами кінця

XIX – початку XX ст., такими як М. Грушевського та Заглада, які першими відзначили дітей як активних учасників соціуму, що володіють власною дитячою субкультурою.

Сам термін «дитяча субкультура» з'явився нещодавно, у зв'язку з підвищенням уваги до гуманізації та демократизації суспільного життя. Його розглядають як особливу систему поглядів на цінності, моделі поведінки та спілкування, світ, що існують у шкільному середовищі. Дитяча субкультура є своєю рідною «культурою в культурі», яка живе за власними законами, водночас інтегруючись у загальний культурний простір [7].

Субкультура — це специфічний соціокультурний феномен, що виникає як відокремлена група або спільнота всередині ширшого суспільства, яке має свою власну культуру. Вона може існувати паралельно з основною культурою, взаємодіяти з нею або навіть протистояти їй. Це явище з'являється внаслідок розбіжностей у вікових, соціальних, професійних, регіональних та інших характеристиках групи. Субкультура вирізняється власною системою цінностей, норм, стилем поведінки, традиціями, які часто відрізняються від загальноприйнятих у суспільстві.

Одним з ключових аспектів субкультури є її прагнення до самовираження та відокремлення від основної культури. Це може виявлятися через зовнішні атрибути — одяг, мову, музику, мистецтво, ритуали та символи. Субкультури часто виникають у відповідь на соціальні, культурні або політичні процеси, що відбуваються в суспільстві, і є своєрідною реакцією на виклики або невдоволення певними аспектами суспільного життя [30].

З точки зору соціології, субкультура виконує декілька важливих функцій. По-перше, вона надає своїм членам можливість самореалізації та ідентифікації. Люди, які відчують себе «іншими» у широкому суспільстві, можуть знайти своє місце та підтримку в рамках субкультурної групи. По-друге, субкультура часто виступає як канал для соціальної критики та змін, оскільки вона може ставити під сумнів домінуючі цінності та норми. Нарешті, вона забезпечує своїм учасникам можливість взаємодії та соціалізації, що

сприяє формуванню спільного культурного досвіду і соціальних зв'язків.

Окремо варто виділити таке явище, як дитяча субкультура, яка є унікальною формою субкультурного середовища. Дитяча субкультура виникає і розвивається всередині дитячого соціуму, і її основними носіями є діти та підлітки. Вона, як і будь-яка інша субкультура, має свої особливості та специфіку, які відрізняють її від дорослих субкультур. Це зумовлено психологічними, емоційними та соціальними особливостями дитячого віку, а також процесом соціалізації, який діти проходять [33].

Дитяча субкультура є важливим компонентом соціалізації дитини, оскільки саме через неї дитина вчиться взаємодіяти з іншими, засвоює соціальні ролі, цінності та норми поведінки. Це особлива частина культури, яка формується в результаті взаємодії дітей між собою, а також їхнього впливу один на одного і на довколишній світ. Основними характеристиками дитячої субкультури є гра, творчість, спілкування з однолітками, формування власних правил та норм поведінки.

Гра є центральним елементом дитячої субкультури. Через ігрову діяльність дитина не тільки розвивається, а й вчиться взаємодіяти з іншими дітьми, освоює соціальні ролі та відносини. Ігри можуть бути як індивідуальними, так і колективними, проте завжди вони відіграють важливу роль у соціалізації дитини. Саме в процесі гри діти вчаться співпрацювати, домовлятися, ділитися, а також з'ясовувати, що є прийнятним у соціальній взаємодії, а що — ні. Гра також дозволяє дітям моделювати доросле життя, що допомагає їм краще зрозуміти світ навколо себе та своє місце в ньому [14].

Іншим важливим аспектом дитячої субкультури є створення власних норм і правил. Діти часто вигадують свої закони, правила ігор, створюють особливі ритуали та традиції, які відрізняють їхню групу від інших. Це може бути як частиною гри, так і проявом потреби в самостійності та незалежності від дорослих. У такій спільноті діти розвивають власний соціальний простір, в якому вони відчують себе захищеними і мають змогу вільно виражати себе.

Важливим компонентом дитячої субкультури є також творчість і уява. Діти дуже активно використовують свою уяву для створення нових ігрових світів, історій, персонажів. Це дозволяє їм вільно експериментувати з реальністю, фантазувати і вигадувати нові можливості. Така творчість є важливою складовою психологічного розвитку дитини, оскільки сприяє розвитку мислення, уяви та комунікативних навичок.

Науковці застерігають, що ігнорування проблем дитячої субкультури, яке сьогодні проявляється у скороченні фізичних просторів для ігор, зниженні можливостей для групової взаємодії та комунікації, може призвести до негативних наслідків, зокрема до психічних розладів, частих дитячих неврозів та збільшення криміналізації серед учнів [1, с. 24].

Науковець Варяниця Л. розглядає «дитячу субкультуру як фундаментальну складову дитячого співтовариства, яка значною мірою визначає зміст, форми, типи взаємин, соціальні рухи, уявлення та цінності в дитячому середовищі. З одного боку, дитяча субкультура передає кожному новому поколінню дітей соціокультурні досягнення нації та людства загалом (фольклор, гумор, мова, естетичні та релігійні уявлення, моральні норми тощо). З іншого боку, вона відображає все, що створюється самою дитячою спільнотою в конкретних історичних умовах (мова, мода, іграшки, ігри, гумор, дитячий "правовий" кодекс тощо). Як основа дитячого співтовариства, дитяча субкультура є важливим простором для розвитку особистості, забезпечуючи все необхідне для цього процесу» [7].

Становлення дитячої субкультури як важливого історико-культурного явища є результатом вікової стратифікації суспільства. Ще до переходу в молодіжну громаду діти об'єднувалися в спільні форми діяльності, що відображали життя дорослих. Дитяча субкультура як специфічне явище важливого значення набуває у період дошкільного та молодшого шкільного віку (коли у дітей зароджується самостійне соціальне життя та перехід до підліткової субкультури). В умовах сучасного урбанізованого суспільства процеси соціалізації більш орієнтовані на шкільне середовище, тому верхньою

гранню дитячої субкультури вважають період до 17-ти років.

Науковець Л. Варяниця зазначає, що «дитяча субкультура з одного боку передає та трансформує досягнення соціокультурного досвіду нації та людства для кожного нового покоління, а з іншого – відображає те, що створюється самими дітьми в конкретно історичний момент. Це середовище стає впливом на розвиток особистості, наповнюючи її всім необхідним для цього процесу. Кожна дитина збагачує дитячу субкультуру своїми особистими досягненнями, цінностями та традиціями, які вона приносить із власної родини, виробляючи внесок у спільний культурний простір» [8].

Кожна дитина збагачує спільний простір дитячої субкультури своїми особистими досягненнями, поглядами, принципами та традиціями, які вона переймає з сімейного середовища. Дитяче співтовариство – це група осіб, об'єднаних віковими можливостями, інтересами, природними особливостями, різноманітними формами спільної важливої діяльності, а також певними атрибутами духовного та матеріального життя.

Ключовим фактором соціального розвитку особистості є гармонійні взаємини в системі «дитина – дитина» та «дитина – група дітей» у межах дитячої субкультури. Діти потребують розвитку різнобічних зв'язків між собою та організації власних соціальних структур, які відіграють важливу роль у дитячому соціумі. Це особливо яскраво проявляється у молодшому шкільному віці, коли активно формується самосвідомість дитини як члена суспільства [20].

Якщо сім'я та батьки загалом визначають «зону найближчого розвитку дитини», готуючи її до ознайомлення із соціальними нормами і цінностями певної культури (наприклад, релігійні переконання соціально-економічні цінності тощо), то дитяче об'єднання, зокрема дитяча субкультура, створює «зону варіативного розвитку», в якій перетинаються й співіснують різні культури та логіки. Це допомагає дитині підготуватися до вирішення завдань у непередбачуваних обставинах. Зона варіативного розвитку формується однолітками під час ігрової взаємодії, яка включає спілкування, стосунки та

співпрацю [3].

Коли в загальному просторі дитячої субкультури батьки та учні не лише погоджують свої інтерпретації, але й досягають взаєморозуміння, формуються сприятливі умови для конструктивної взаємодії, в якій дорослі та діти є рівноправними учасниками. Це добре проявляється у спільних проектах, в яких беруть участь діти, батьки та вчителі. Спілкування визначено як найважливіша форма взаємодії в межах дитячої субкультури. Воно будується на основі двосторонньої взаємодії, коли обидва учасники (дитина та дорослий) розуміють один одного через себе та себе через іншого, використовуючи зворотний зв'язок. Спілкування може не обмежуватися лише вербальними формами; воно також відбувається в процесі спільної практичної діяльності, наприклад, під час гри чи навчання [8, с. 88].

Таким чином, для повноцінного розвитку дитина потребує реального освітнього простору – середовища, яке сприяє її становленню, задовольняючи її потребу в русі, грі, дослідженні навколишнього світу, активному самовираженні, спілкуванні та взаємодії з однолітками.

Сьогодні ми спостерігаємо іншу картину формування соціокультурної ситуації в суспільстві та становлення особистості учня молодшого шкільного віку. Значні, хоча й не завжди позитивні зміни в культурних і ціннісних традиціях дорослого суспільства відчутно вплинули на зміст дитячої субкультури.

Отже, ці зміни свідчать про те, що під впливом соціальних, економічних та психологічних чинників відбувається переосмислення дитячої субкультури: втрата традицій, зменшення репертуару дитячого фольклору, а також зникнення колективних ігор. Це впливає на процес соціалізації учня молодшого шкільного віку. Саме тому здійснена спроба розглянути це питання більш детально.

Сучасні зміни у соціокультурній ситуації суспільства, на жаль, не завжди позитивно впливають на дитячу субкультуру. Із розвитком технологій, масової культури та комунікацій дитяча субкультура зазнає трансформацій.

Втрачаються деякі традиційні форми дитячої культури, такі як народні ігри, усна творчість, дитячий фольклор. Натомість їх місце часто займають цифрові ігри, соціальні мережі та інші форми медіа-культури, що впливають на спосіб мислення та соціалізації дітей.

Зміни в культурі дорослих теж відіграють значну роль у деформації дитячої субкультури. Під впливом соціальних, економічних та психологічних чинників деякі традиційні цінності втрачаються, що не може не відбитися на змісті дитячої субкультури. Діти, які виховуються у середовищі швидкоплинних культурних змін, стикаються з викликами в процесі засвоєння соціальних норм і правил, а їхнє взаємне спілкування та взаємодія з однолітками змінюються.

Як зазначає О.Кононко, «сенси дитячої субкультури для дитини полягає в тому, що: вона надає йому особливий психологічний простір, завдяки якому дитина набуває «соціальну компетентність в групі рівних», тобто основна функція дитячої субкультури - соціалізуюча, і основним агентом соціалізації виступає група однолітків; - надає дитині простір для самореалізації, експериментальний майданчик для апробування себе, визначення меж своїх можливостей, занурюючи його в інші логіки, інші світи і простір; - простір дитячої субкультури створює дитині «психологічне укриття», захист від несприятливих впливів дорослого світу, це означає, що дитяча субкультура виконує психотерапевтичну функцію. Групова психотерапія – гра, «казкотерапія» – відомий прийом не тільки для дітей, а й для дорослих. Дитячий фольклор (наприклад, страшилка – тренінг тривожності і боязні темряви, жарт – психологічний засіб володіння собою і тренування культурних комунікативних умінь та ін.) є не штучно створені, а природні психотерапевтичні засоби, які використовуються дитячим співтовариством протягом тисячоліть; - виконує культуроохоронну функцію: в її скарбах зберігаються жанри, усні тексти, обряди, елементи сакральності та ін., втрачені сучасною цивілізацією. Багатьма етнографами і фольклористами відзначається переміщення культурних цінностей з ужитку дорослих в дитяче

середовище як момент збереження традицій з оновленою функціональністю. Подібно до того, як дитяча мова допомагає відшукати загальні лінгвістичні закони, а в дитячих іграх знаходять історичні свідчення глибокої давнини, що збереглися, дитячий фольклор, дитяча казка, прізвиська та релігійні уявлення дітей доносять до нас різноманітні форми і відтінки людських відносин, етичних норм, естетичних зразків різних епох. На жаль, в сучасному технологічному, медіакультурному просторі простежується негативна тенденція зменшення використання художнього слова, фольклору, книги у виховному процесі дітей» [299, с. 270].

Н. Гавриш підкреслює, що, ознайомлюючи дітей із культурним світом, педагоги та батьки прагнуть передати не лише знання про колір, форму, засоби виразності чи величину в предметному світі та мистецтві, як це часто відбувається, але й сформулювати ширше розуміння культури. Вони намагаються показати дітям частину культурної спадщини, що існувала й продовжує існувати поза межами індивідуального життя, культуру, яку потрібно знати, цінувати та примножувати. Це охоплює як минулу культуру (народну творчість, мистецтво, історію речей), так і сучасний світ культури, який кожен має збагачувати через власний розвиток [12].

М. Осоріна зазначає, що після п'яти років основними супутниками дітей у пізнанні світу стають однолітки. Вони об'єднуються для спільного дослідження світу, створюючи при цьому свій "секретний" дитячий світ. Цей світ є нішею, де діти вчаться жити й формують необхідні навички для входження в доросле життя.

Л. Варяниця вважає, що дитяча субкультура одночасно транслює культурні здобутки нації (фольклор, гумор, мову, моральні норми) і відображає те, що створює дитяча спільнота у конкретний момент (ігри, іграшки, мода, гумор). Вона є простором для розвитку особистості, наповненим всім необхідним для цього процесу [7].

В. Сіткак акцентує увагу на впливі сучасної масової культури та медіа, зокрема комп'ютерних ігор, на дитячу субкультуру. Автор зазначає, що діти

втрачають навички конструктивної гри, яка стає індивідуалістичною та часом агресивною. Хлопчики, наприклад, захоплено переказують сцени насильства з ігор. Це свідчить про зміни в традиційній грі, яка завжди передавалася від одного покоління до іншого, але зараз опинилася в кризовому стані [54].

О. Ліннік та Х. Барна класифікують дитячі цінності на моральні, особистісні, соціальні та матеріальні. Цінності є ядром дитячої субкультури і формуються під впливом масової культури, середовища та дорослих. Моральні цінності залежать від релігії та світогляду, особистісні – від середовища, у якому зростає дитина, соціальні – від правил поведінки, а матеріальні – від моди та індустрії іграшок [36].

Таким чином, масова культура та вплив оточення суттєво змінюють сутність дитячої субкультури, формуючи її як частину змісту дошкільної освіти.

Таким чином, поняття субкультури та дитячої субкультури є важливими для розуміння соціалізаційних процесів у суспільстві. Субкультура дає можливість окремим групам людей (у тому числі дітям) знаходити своє місце у суспільстві, розвивати власну ідентичність, взаємодіяти з іншими, засвоювати нові соціальні ролі та цінності. Дитяча субкультура виконує особливо важливу роль у житті дитини, оскільки вона формує основу для її подальшого соціального та особистісного розвитку.

1.2. Структурні компоненти дитячої субкультури молодшого школяра в НУШ

Невід'ємною складовою людського суспільства є дитячий світ. Суспільство не зможе пізнати себе повною мірою, не розуміючи закономірностей розвитку дитинства, а неможливо зрозуміти цей світ без знань про його унікальну культуру. Тому, по-перше, важливо, щоб розвиток школяра відбувався не ізольовано від соціуму, а у постійній взаємодії з дорослими та однолітками. Це чітко простежується в дитячих іграх, які часто

імітують аспекти дорослого життя, демонструючи вплив дорослої культури на дитяче світосприйняття. По-друге, діти оживляють навколишній світ, наповнюючи його емоціями і перетворюючи предмети навколо себе за допомогою уяви. Через це вони драматизують відносини з іншими дітьми і на основі таких взаємодій формують важливі культурні цінності. По-третє, діти постійно взаємодіють з реальним світом, і на основі їхнього чуттєвого досвіду формується первинний понятійний апарат, який, хоча і базується на дорослому досвіді, не є його точною копією. Таким чином, діти створюють власний, унікальний світ, що є основою дитячої культури [51].

А. Мудрик «дитячу субкультуру, представляє через дитяче співтовариство, та переконує, що вона виконує важливу роль у процесі первинної соціалізації дитини. Діти вже з раннього віку формують власні, хоч і неусвідомлені замисли особистості, поведінки та взаємин з дорослими. Ці цілі відображають вплив національного менталітету у контексті конкретних сімей, дошкільних закладів, шкіл і однолітків. Саме ці уявлення визначають їхню активність, ставлення до себе, оточуючого світу та інших людей».

Субкультура являє собою сукупність специфічних соціально-психологічних характеристик, таких як норми, цінності, стереотипи та смаки, які формують мислення та стиль життя певних груп людей, допомагаючи їм збагнути себе. Вона є унікальною системою уявлень дітей про цінності, світ, моделі спілкування та поведінки, що існує за своїми специфічними законами, хоча і є частиною загальної культури [63].

Науковець В. Кудрявцев вважає, що дитяча субкультура є «особливою системою уявлень про світ цінностей тощо, що частково формується стихійно в межах домінуючої культурної традиції певного суспільства та займає в ній відносно автономне місце». О. Кононко вказує на те, що «феномен дитячої субкультури надає значення власним зусиллям дитини в освоєнні життєвого простору, а також її вмінню «вимірювати», обживати цей простір власним тілом, почуттями, думками та досвідом». Це є ареною, де дитина апробує свої сили, оцінює свою життєздатність та можливість не тільки виживати, а й

продуктивно взаємодіяти поряд з однолітками. Таким чином, трактування дитячої субкультури, запропоноване О. Кононко, дозволяє виокремити її як форму опанування життєвого простору та підкреслити важливу роль у соціалізації молодшого школяра [31].

Сучасні науковці, такі як С.Волков, Т.Гаєвська, Т. Дичок, Я. Левчук, С. Лупаренко В. Москаленко, І. Печенко та інші, акцентують увагу на стабільності побудови дитячої субкультури та виділяють її основні компоненти. Так дослідниками визначено:

- ❖ ігри;
- ❖ дитячий фольклор;
- ❖ правовий кодекс;
- ❖ словесну творчість;
- ❖ релігійні уявлення;
- ❖ гумор;
- ❖ інтереси;
- ❖ філософське трактування подій;
- ❖ табування.

Характерною особливістю цих компонентів є культурні форми, створені дорослими для дітей, що мають на меті залучення останніх до культурних досягнень. Водночас є й ті, що є результатом власної діяльності дітей, які трансформувалися з дорослого світу (ігри, фольклор, казки, міфи) і набули нових значень у контексті дитячої субкультури. Таким чином, дитяча субкультура, через чітко визначений правовий кодекс, правила гри та фольклорні форми, сприяє підпорядкуванню молодшого школяра груповим нормам і її адаптації в колі ровесників, що забезпечує процес соціалізації.

Функціональне призначення дитячої субкультури в контексті соціалізації особистості в молодшому шкільному віці є особливо важливим питанням.

Дитяча субкультура виконує певні функції, що мають велике значення для розвитку дитини [37]. У контексті психолого-педагогічного супроводу індивідуального розвитку молодших школярів, ключовими є такі функції

дитячої субкультури: прогностична, соціалізуюча, психотерапевтична, захисна та експериментальна. Проаналізуємо їх :

Соціалізуюча функція сприяє тому, що дитяча субкультура створює дитині особливий психологічний простір, де вона може здобути належну соціальну компетентність у спілкуванні з однолітками, тобто в групі «рівних».

Експериментальна функція надає дітям можливість самовираження, оскільки дитяча субкультура містить своєрідну систему правил, що дозволяє їм експериментувати зі світом дорослих, змінювати його елементи, інтерпретувати по-своєму, іноді навіть «вивертаючи» їх на свій лад.

Психотерапевтична функція дитячої субкультури надає дитині «психологічний притулок», захищаючи її від негативних впливів і втручання зі сторони дорослого світу. Це дає змогу дитині почуватися в безпеці та комфортно реалізовувати себе в середовищі однолітків.

Дитяча субкультура також має захисну функцію, яка допомагає дітям убезпечити себе від надмірного впливу дорослого світу. Це своєрідний бар'єр, який дозволяє дітям адаптуватися до складних соціальних умов і одночасно зберігати свою незалежність. У дитячій субкультурі діти створюють середовище, в якому можуть розвиватися без прямого тиску дорослих, що сприяє їхній соціальній та емоційній автономії [37].

Прогностична функція допомагає дитині формувати навички для подолання майбутніх труднощів, які можуть виникати в процесі її розвитку. Прогностична функція дитячої субкультури спрямована на майбутнє, надаючи дітям можливості для самореалізації.

Варто виокремити ще одну функцію цієї субкультури культуроохоронна, яка полягає в збереженні усних традицій, жанрів, обрядів та елементів сакральності, які втратили на сучасному етапі своє значення, але все ж були адаптовані з культури дорослих до дитячого середовища.

Субкультура створює механізми, що сприяють готовності до вирішення проблем на наступних етапах життєвого шляху. Механізми дитячої субкультури допомагають дітям підготуватися до вирішення можливих

проблем у майбутньому, формуючи алгоритми адекватних дій у складних життєвих ситуаціях [37].

Таким чином, дитяча субкультура може бути розглянута як середовище варіативного розвитку дитини молодшого шкільного віку. Проте сьогодні, під впливом соціально-економічних та психологічних факторів, відбувається зниження та деформація змісту дитячої субкультури.

Підсумовуючи викладене, можна стверджувати, що дитяча субкультура є специфічним способом сприйняття світу та осмислення дитиною навколишньої дійсності. Вона представляє собою сукупність різноманітних форм активності, які формують життєвий досвід і допомагають досягти розуміння різних аспектів самоутвердження та соціального життя в ньому. Завдяки дитячій субкультурі діти природним чином інтегруються в систему соціальних зв'язків, задовольняючи свою потребу в участі в соціальних взаємодіях, в активності та самостійності. Спілкуючись з однокласниками утворюється важливий «канал інформації», через який передається дитяча субкультура. З одного боку, вона трансформує і репрезентує соціально-культурні досягнення нації та людства для кожного нового покоління дітей (мова, фольклор, естетичні та релігійні уявлення, гумор та моральні норми тощо). З іншого боку, у дитячій субкультурі відображаються усі елементи, створені самими дітьми у конкретних ситуаціях (іграшки, мода, гумор, ігрова діяльність, дитячий правовий кодекс тощо). Дитяча субкультура як основа культури дитячого співтовариства, слугує платформою для формування особистості.

Сучасний погляд на молодшого школяра як на активного та самостійного соціального індивіда почав формуватися тільки в останні роки, що допомогло визнати існування дитячої субкультури. За допомогою субкультури діти здобувають знання про навколишній світ, себе, своїх однолітків та дорослих, одночасно передаючи оточуючим свій внутрішній світ і задовольняючи потребу в ініціативності, самостійності та активній участі в соціальних контактах. Вони знайомляться з певним рівнем культури, отримують

різноманітні уявлення про життєві цінності, дізнаються про інші способи життя, відмінні від сімейних, засвоюють стилі і норми поведінки, оскільки обмінюються новою інформацією [61].

Протягом тисячоліть поруч із великою дорогою цивілізації та світом дорослої культури, існував непомітний, але важливий шлях дитячої субкультури. О.Кононко зазначав, що протягом багатьох століть дитячі ігри, пісні, лічилки, дражнилки, уявлення про етику та пустощі передавалися від одного покоління дітей до іншого. Ці форми дитячої культури дивують своєю універсальністю та сталістю в різних частинах світу, водночас залишаючись унікальними і недоступними для дорослих. Наприклад, дитячі лічилки представляють малу поетичну форму, яка не має аналогів у фольклорі дорослих. Ця багата дитяча субкультура, що налічує тисячі років, завжди слугувала важливим підґрунтям для соціалізації дітей. Вона є такою ж важливою для розвитку, як турботливі руки матері, добре слово вчителя або мудра книга [31].

Проте, сучасні дослідники вказують на те, що збіднілий дитячий фольклор та репертуар ігор призводить до серйозних наслідків. Відсутність традиційних форм дитячої культури пов'язують зі зростанням рівня неврозів, психічних розладів та протиправної поведінки серед дітей. Наприклад, в останні роки у малюнках молодших школярів все частіше відображаються мотиви небезпеки, хаосу та руйнування, що свідчить про зміну дитячого світогляду. Під впливом засобів масової інформації дитяча субкультура зазнає трансформацій: діти все рідше граються в традиційні ігри, а дитячий фольклор поступово зникає. Натомість з'являються нові, часом антигуманні форми дитячих співтовариств, які перестають виконувати свою позитивну соціалізуючу роль [35].

Сучасна дитяча субкультура є складною і багатогранною системою, яка в значній мірі залишається закритою для традиційних наукових методів аналізу. Якщо раніше основне вивчення дитячої субкультури здійснювали фольклористи, то нині вона ставить нові виклики перед психологією та педагогікою. Хоча ці виклики ще не повністю прийняті, певні зрушення в цій

галузі вже спостерігаються.

Одним із доказів цього є зростання інтересу до дослідження дитячої субкультури та факт того, що навіть у психологічному словнику закріплено термін «дитяча субкультура». Відомо, що субкультура формується під впливом низки чинників, серед яких соціальна класовість, етнічна належність, місце проживання та релігія. Цінності, характерні для певної субкультури, відіграють важливу роль у формуванні особистості її членів. Окремі дослідження субкультур присвячені вивченню мови, яка є важливим елементом самоідентифікації групи.

Слід зазначити, що термін «субкультура» не означає конфронтації чи опозиції до домінуючої культури в суспільстві. Однак, часто спостерігається такий момент, що більшість суспільства ставиться до субкультури з недовірою або навіть несхваленням. Це може стосуватися не лише дитячих субкультур, але й таких поважаних соціальних груп, як лікарі чи військові [32].

Оскільки сучасні зміни негативно впливають на багатство дитячої субкультури, важливим завданням стає діагностика рівня індивідуального розвитку учнів молодшого шкільного віку. Це передбачає вивчення у школярів рівня сформованості навички спілкування та діяльності, які характерні для традиційної дитячої спільноти. Зокрема, увагу слід звертати на репертуар казок, ігор, віршів та пісень, які дитина знає та здатність до ігрової діяльності.

На основі результатів такої діагностики можливо розробити програми індивідуального супроводу розвитку дитини, які, за потреби, можуть включати відновлення способів спілкування та поведінки в класі, а також підвищувати рівень соціальної компетентності молодшого школяра.

Структурні компоненти дитячої субкультури молодшого школяра в Новій українській школі (НУШ) є складними і різноманітними елементами, що взаємодіють один з одним, формуючи унікальне культурне середовище для дітей. У сучасних умовах освітнього процесу важливо розглядати ці компоненти не лише як окремі елементи, але й як частину цілісної системи, яка сприяє всебічному розвитку дитини [55].

Один з ключових компонентів дитячої субкультури — це ігрова діяльність. Діти молодшого шкільного віку активно грають, ігри для них не лише розвага, а й важливий інструмент соціалізації. Через ігри діти вчаться взаємодіяти з однолітками, розвивають комунікативні навички, навички співпраці та конструктивного вирішення конфліктів. Ігрова діяльність допомагає їм відтворювати соціальні ситуації, які вони спостерігають у світі дорослих, і в такий спосіб засвоювати соціальні норми та цінності. У контексті НУШ ігри стають не лише засобом розваги, а й важливою частиною навчального процесу, адже вони сприяють формуванню критичного мислення, творчості та вміння працювати в команді.

Ще одним важливим компонентом дитячої субкультури є мова і мовлення дітей. У молодшому шкільному віці діти активно розвивають свою мовну компетенцію, створюючи нові слова, жарти, загадки та казки. Мова не лише слугує засобом спілкування, але й стає елементом самоідентифікації групи. Школярі вчаться спілкуватися через специфічну термінологію, яка формується в межах їхніх ігор та діяльності. У НУШ приділяється особлива увага розвитку мовлення, адже через комунікацію діти можуть виражати свої думки, почуття та переживання, що є важливим для їхнього психологічного розвитку [37].

Традиції та звичаї також є невід'ємною частиною дитячої субкультури. Кожне покоління дітей створює свої власні традиції, які можуть включати спільні ігри, ритуали, святкування тощо. Ці традиції формують групову ідентичність, надаючи дітям відчуття приналежності до спільноти. У НУШ акцентується важливість створення позитивного мікроклімату в класі, що сприяє розвитку традицій класу та шкільного співтовариства. Це дозволяє дітям формувати соціальні зв'язки, які будуть підтримувати їх у процесі навчання та взаємодії з іншими.

Соціальні стосунки між дітьми, а також між дітьми та дорослими, становлять ще один важливий аспект структури дитячої субкультури. Діти молодшого шкільного віку активно формують свої стосунки з однолітками, які

можуть бути як позитивними, так і негативними. У рамках НУШ важливо розвивати позитивну взаємодію між учнями, вчителями та батьками. Вчителі грають важливу роль у створенні комфортного середовища для дітей, де вони можуть вільно висловлювати свої думки і почуття. Такі стосунки формують емоційну підтримку, що сприяє розвитку впевненості в собі та соціальної компетентності у дітей [15].

Наступним важливим компонентом дитячої субкультури є цінності, які діти засвоюють у процесі свого життя. Ці цінності можуть формуватися під впливом сім'ї, школи, друзів та медіа. У рамках НУШ акцентується значення гуманістичних цінностей, таких як повага, толерантність, співчуття. Діти вчаться не лише знати, а й розуміти та приймати різноманітність, що є важливим для їх соціалізації. Впровадження цих цінностей у навчальний процес допомагає формувати у дітей відповідальне ставлення до себе та до інших, що є основою для формування громадянської свідомості.

Не менш важливими є культурні елементи, які впливають на формування дитячої субкультури. До них належать музика, танці, мистецтво, які активно використовуються в освітньому процесі. У НУШ особлива увага приділяється розвитку творчих здібностей дітей, що відкриває їм нові можливості для самовираження. Завдяки мистецтву діти мають можливість відтворювати свій внутрішній світ, а також взаємодіяти з однолітками, обираючи спільні творчі проекти.

Всі ці компоненти разом створюють унікальну структуру дитячої субкультури молодшого школяра в НУШ, яка формує сприятливе середовище для всебічного розвитку дитини. Важливо, щоб освітній процес враховував усі ці елементи, адже їх гармонійне поєднання сприяє формуванню здорової особистості, готової до співпраці, критичного мислення та активної участі в житті суспільства.

Дитяча субкультура в НУШ є складним феноменом, який потребує глибокого розуміння і підтримки з боку педагогів, батьків і суспільства в цілому. Лише спільними зусиллями ми зможемо створити таке середовище,

яке сприятиме розвитку потенціалу кожної дитини та її інтеграції в суспільство. У цьому контексті роль вчителів стає особливо важливою, адже вони мають можливість не лише передавати знання, але й формувати цінності, підтримувати традиції і звичаї, розвивати творчість та ініціативність учнів [33].

Таким чином, структурні компоненти дитячої субкультури молодшого школяра в НУШ є важливими елементами, які взаємодіють один з одним, створюючи унікальне культурне середовище для дітей молодшого шкільного віку. Розуміння цих компонентів і їх взаємозв'язків є ключовим для успішного розвитку молодших школярів у сучасному освітньому контексті.

1.3. Дитяча субкультура як фактор соціалізації особистості молодшого школяра

Дитяча субкультура як унікальне психолого-педагогічне та-соціокультурне явище, що виникає в процесах соціогенезу та онтогенезу, є важливою складовою культури суспільства і сприяє формуванню цінностей особистості через соціалізацію, інкультурацію, регулювання відносин та соціокультурну комунікацію. Дослідження дитячої субкультури дозволяє виділити стійкі соціогенетичні риси психіки дитини, які залишаються незмінними протягом тривалого історичного часу і передаються від покоління до покоління. Сьогодні важливо не ігнорувати глибокий вплив на поведінку школяра саме субкультури. Багато людей, які відкидають ідею культури та субкультури, часто роблять це через прагнення до безпеки, стверджуючи, що їхня субкультура не визнає традиції і намагається їх перевершити. Однак, ці люди, заперечуючи культурні норми, продовжують діяти в межах власних культурних цінностей та моралі.

Це спонукає до роздумів про основні тенденції сучасної масової культури. Одним із її напрямків є індустрія "дитячої субкультури", яка включає художні твори для дітей, іграшки, спеціалізовані товари, дитячі клуби

та організації. Її метою є стандартизація змісту і форм виховання, впровадження уніфікованих моделей соціальної та особистої культури, а також ідеологічно спрямованих поглядів на світ, що формують основи ціннісних орієнтирів суспільства. Варто зазначити, що майже 80% сучасних дитячих іграшок негативно впливають на психіку учня молодшого шкільного віку або не сприяють їхньому розвитку. За даними науковця О. Смірної, лише кожна п'ята іграшка сприяє розвитку молодшого школяра і не викликає страху.

«На ринку з'явилася велика кількість просто страшних іграшок. Зараз стало модно занурювати дітей у царство мертвих. Всякі вовкулаки, вампіри, відьми, скелети - ось це сучасна дитяча субкультура. Інші ж іграшки завдяки надтехнологіям самі говорять, танцюють, співають, їздять, літають, мають безліч функцій. Але така активність іграшки позбавляє дитину власної активності і зводить гру до споживання її цих інформативних якостей», – зазначає О. Смірнова [38].

За переконаннями науковців та вчителів-практиків, головним виробником і постачальником «поганих» іграшок є Китай, але тільки тому, що на його частку припадає основний обсяг виробництва всіх іграшок взагалі. «Це зараз взагалі така інтернаціональна тенденція – однакові іграшки продаються у найрізноманітніших країнах світу. Але, в основному, звичайно, за кількістю - основним постачальником таких іграшок є Китай. Але, там бувають і дуже непогані іграшки, а бувають просто жахливі», - підсумувала О. Смірнова [8].

Сучасна загальноосвітня школа, будучи частиною «дитячої субкультури», знайомить учнів з основами наукових знань, філософськими та релігійними поглядами на світ, а також історичним соціокультурним досвідом людства і суспільними цінностями. Водночас ці знання стандартизуються через типові навчальні програми і спрощуються для дитячого сприйняття. Хоча зміни в освітніх програмах є важливими для розвитку сучасної школи, не варто їх переоцінювати, оскільки деякі аспекти ще потребують значного доопрацювання.

Окрім того, важливо розвивати візуальну грамотність дітей, працюючи не лише з текстом, але й з візуальним оформленням книг. Потрібно переглянути жанри й формати, які використовуються в освітній програмі, відмовляючись від застарілих шаблонів на користь сучасних, таких як графічні романи, книги-картинки, концептуальні книги, сучасний нон-фікшн, книжки без слів тощо.

Сьогодні діти стикаються з новими викликами в соціальному розвитку через величезний потік інформації, який вони отримують не лише через школу і батьків, а й через медіа. Вплив цих джерел інформації є потужним, часто без можливості контролю з боку дорослих, що може мати негативні наслідки. Зокрема, масова культура та розважальні індустрії активно впливають на формування дитячої свідомості, використовуючи техніки «високого» мистецтва для адаптації спрощених, інфантильних художніх образів, що відповідають інтересам широкого загалу. Це призводить до того, що споживач не лише пасивно сприймає контент, а й активно бере участь або емоційно реагує на події, що відбуваються на екрані, часто під впливом стимуляторів [42].

Окрему роль відіграє реклама, яка часто формує у дітей фрагментарне розуміння світу, насаджуючи певні поведінкові моделі з комерційними цілями. Вплив реклами на дітей можна розглядати як один із негативних факторів, який потребує жорсткого законодавчого регулювання і контролю.

У контексті глобалізації та регіоналізації дитяча субкультура також зазнає змін. Західний спосіб життя, особливо американська культура, активно впливає на дитячі цінності та молодіжну культуру, часто вступаючи в конфлікт із традиційними національними орієнтирами. Це породжує нові виклики для суспільств, які намагаються зберегти свою культурну ідентичність у світі, що постійно змінюється під впливом глобалізації [60].

Аналізуючи нові тенденції розвитку особистості та суспільства через призму дитячої субкультури, варто звернути увагу на інтернет-субкультури, такі як хакери, блогери, геймери та інші. Ці дослідження сьогодні надзвичайно актуальні, оскільки інформаційні технології глибоко проникли в наше буденне

життя, і сучасне суспільство вже функціонує без них. Інтернет став невід'ємною частиною життя, що самостійно формує нові культурні явища.

Інтернет є ідеальним засобом для комунікації, самовираження і персоналізації, що найбільше приваблює молоде покоління, яке часто ігнорує інші медіа. Як зазначає М. Яворницька, світ зараз захоплений новими безкоштовними іграми для смартфонів і планшетів. Наприклад, мобільна гра з елементами доповненої реальності Pokémon Go швидко завоювала популярність по всьому світу. Вже через добу після запуску, гра набула мільйонів користувачів, а їх кількість щодня збільшується. Pokémon Go стала настільки масовим явищем, що навіть ті, хто раніше не цікавився комп'ютерними іграми, помітили її вплив [65].

Гра розміщує віртуальних покемонів у реальних геолокаціях навколо гравців, які можуть побачити їх на карті. Щоб зловити покемона, потрібно підійти ближче і зафіксувати його камерою смартфона. Після цього гравець «кидає» віртуальний покебол, і покемон додається до колекції. Тренер повинен доглядати за своїми покемонами, розвивати їх, і потім брати участь у боях з іншими гравцями. Покемони можуть також вирощуватися з яєць, а щоб покемон став сильнішим, гравцеві необхідно багато ходити пішки у реальному світі — наприклад, 10 кілометрів для найсильнішого покемона [65].

Покемони бувають різноманітними: одні схожі на тварин, інші нагадують рослини. Вони не говорять, лише видають однакові звуки з різними інтонаціями. Гра Pokémon Go доступна безкоштовно, але для доступу до додаткових можливостей потрібно здійснювати покупки. Наприклад, власники магазинів можуть купувати «модулі приманювання», які залучають покемонів до їхніх закладів, що, в свою чергу, збільшує потік відвідувачів [65].

Першу гру випустили у 1996 році для приставок, і вона швидко стала популярною. Згодом з'явилися комікси, аніме, фільми, а також одяг і товари з покемонами, які продаються по всьому світу. Найвідомішого покемона, Пікачу, навіть зобразили на літаках японських авіаліній як символ країни. Нова хвиля популярності покемонів почалася з жарту, коли компанія Google у

2014 році на 1 квітня оголосила про можливість ловити покемонів за допомогою Google Maps. За розробку взялася компанія Niantic. Після анонсу на початку 2016 року гра Pokémon Go була офіційно випущена у липні й швидко завоювала світ [65].

Таким чином, можемо констатувати, що інтернет-субкультури можна поділити на дві групи:

- 1) явища, що перейшли з реального життя;
- 2) рухи, які виникли безпосередньо у віртуальному просторі.

Останні становлять особливий інтерес, оскільки вони менш досліджені. Одним із таких явищ є субкультура хаосизму, яка сформувалася в Інтернеті і почала поступово поширюватися в реальному світі. Хаосизм є новим та ще мало вивченим рухом, що привертає увагу культурологів і соціальних психологів. Цей неоднорідний молодіжний рух має риси релігійного культу, який виріс на основі комп'ютерної гри. Окремі представники хаосизму сприймають його як магічне вчення, релігію, або філософський напрямок. Основою для розвитку хаосизму стали субкультури геймерів, блогерів та ютуберів [56].

Блогосфера зараз активно досліджується, проте основні праці належать іноземним авторам. У вітчизняному просторі є дослідження блогосфери соціологами та маркетологами, але вони здебільшого зосереджені на питаннях політики, кар'єри, масової культури та ринкових потреб. Через новизну і динамічність Інтернет-субкультур їхнє дослідження ускладнюється. Особливі труднощі виникають через брак достовірної інформації про блогерів, адже не всі з них розкривають особисті дані, а оприлюднена інформація може бути неточною.

Що стосується субкультури хаосизму, на сьогодні не існує наукових праць або досліджень за її темою поза межами Інтернету. Основними джерелами для дослідження цієї субкультури є віртуальні ресурси, такі як Інтернет-енциклопедія фольклору Луркомор'є та Вікіпедія, а також дискусії на форумах, щоденники та спільноти хаоситів [56].

Інтернет-субкультури є новими динамічними феноменами, що постійно розвиваються, зокрема завдяки впливу віртуального середовища. Їх дослідження ускладнюється через брак достовірної інформації та традиційних методів вивчення. Субкультури, що сформувалися в Інтернеті, на кшталт хаосизму, представляють великий інтерес для дослідників, однак потребують подальшого вивчення, оскільки наразі їх розуміння обмежується віртуальними джерелами.

Інтернет-спільноти, як динамічний і ще недостатньо вивчений феномен, привертають значну увагу з боку науковців різних галузей: культурології, соціології, антропології, етнографії, соціальної психології. Важливою ознакою інформаційного суспільства є віртуалізація багатьох аспектів життя. Розвиток інформаційних технологій і формування нового типу суспільства сприяли виникненню численних субкультурних явищ, таких як Інтернет-субкультури, хакери, блогери, геймери, хаоти та інші. Усі ці феномени вимагають ретельного наукового аналізу.

Одним із яскравих прикладів популярної сучасної субкультури є феномен *Winx Club*. Феї з цього клубу відомі багатьом дівчаткам і їхнім батькам. Аксесуари на кшталт наклейок, постерів, значків, сумок є обов'язковими атрибутами шанувальниць *Winx*. Особливе місце серед них займає одяг у стилі *Winx Club*, який став мрією багатьох маленьких модниць. Раніше покупка такого одягу була значною витратою для сімей, де росли юні прихильниці, але сьогодні, завдяки онлайн-магазинам придбати ці речі стало доступніше. Якість матеріалів і дизайну роблять ці товари популярними, забезпечуючи оптимальне співвідношення ціни та якості [38].

Крім того, варто зазначити ще одне сучасне захоплення, яке можна порівняти за популярністю з субкультурами: це рольові ігри. Субкультура рольових ігор – феномен, який виник у сучасному суспільстві. Вона почала своє існування як неформальне об'єднання дітей, виступаючи протиположною масовій культурі.

Незалежно від виникнення в різних країнах живі рольові ігри були започатковані у кінці 1980-х років, під час активного поширення масової культури. Тому їх можна розглядати як один із ігрових соціальних елементів культури. Живі рольові ігри набули популярності в багатьох країнах, зокрема в Естонії, Україні, Латвії, Литві, країнах Скандинавії, Західній Європі, Ізраїлі, США, Канаді й Австралії, тобто в державах, орієнтованих на західні культурні зразки.

З самого дитинства всі діти грають у рольові ігри, незалежно від їхньої статі. Спочатку це виглядає як догляд за кішкою чи чай для лялечки, але з часом інтерес переходить від ляльок до більш складних сюжетів, хоча елементи казковості все ще залишаються. Існує кілька видів рольових ігор: постановки за книгами чи фільмами (за сюжетом або на основі), реконструкції історичних подій і битв, які дійсно мали місце, або ж вигадані сюжети майстра гри. В останні роки до цього переліку додався косплей. Ці ігри можуть проходити як у реальному житті, так і у формі настільних або комп'ютерних ігор із рольовими сюжетами.

Основна суть всіх видів рольових ігор полягає в театралізованій виставі, де кожен учасник грає свою роль. Так, в живих, реальних іграх гравцям потрібні навички бою, знання сценарію чи твору, а також вміння володіти мовою персонажа. Крім цього, гравці створюють або купують костюми. Такі ігри часто тривають кілька днів і проводяться на природі або за межами міста. У випадку масових постановок організатори вирішують питання логістики, аж до забезпечення медичної допомоги учасникам. Деякі з цих ігор проводяться на комерційній основі, інші ж — на ентузіазмі [24].

Процеси глобалізації та інтеграції суспільного розвитку супроводжуються взаємопроникненням дитячої та дорослої субкультур. Маленькі діти прагнуть засвоїти моделі поведінки дорослих, тоді як дорослі, навпаки, починають переймати елементи дитячої субкультури — їхній стиль, жаргон, музику. Сьогодні в Україні виростає нове покоління космополітів — дітей, які подорожують, вивчають різні мови, спілкуються з однолітками з

різних країн, читають онлайн книги і відвідують численні гуртки та клуби. Вони мають широкий світогляд і надають перевагу глобальним цінностям. Тому сьогодні важливо зосередити увагу на розвитку критичного мислення та візуальної грамотності у дітей, допомагати їм формувати глибокі роздуми та здоровий скептицизм.

Отже, дитяча субкультура виступає важливим фактором соціалізації особистості молодшого школяра, формуючи базові соціальні навички та цінності, які впливають на їх подальший розвиток. Вона є специфічним середовищем, у якому діти взаємодіють один з одним, формуючи соціальні зв'язки, вивчаючи норми поведінки та отримуючи емоційний досвід. Соціалізація через дитячу субкультуру є складним і багатограним процесом, який має безпосередній вплив на формування особистості дитини. Визначимо складові дитячої субкультури [14]:

Взаємодія в групі однолітків. Дитяча субкультура, насамперед, забезпечує дітям простір для взаємодії з однолітками. Це середовище дозволяє дітям вчитися спілкуватися, співпрацювати, а також вирішувати конфлікти. Через спільні ігри, активності, та інші форми взаємодії школярі отримують можливість відтворювати соціальні ролі, що є важливим для їхнього розвитку. Ігри, які моделюють доросле життя, стають платформою для відпрацювання соціальних навичок. Діти навчаються дотримуватись правил, проявляти терпимість та розуміти емоції інших. Це формує основи для подальшої адаптації у суспільстві, де комунікація і співпраця є важливими компонентами успішної інтеграції.

Формування ідентичності через експериментування. Дитяча субкультура також надає дітям можливість експериментувати зі своїм самовираженням. Завдяки різноманітним формам діяльності, таким як творчість, музика, танці, діти можуть виявляти свої інтереси та таланти. Ці активності допомагають їм формувати ідентичність, усвідомлюючи свою унікальність та роль у соціумі. Експериментування в межах дитячої субкультури також стимулює розвиток креативності та критичного мислення.

Діти можуть вивчати нові можливості, перевіряти свої здібності та вчитись на помилках, що є важливим елементом їхнього навчання.

Традиції та цінності у дитячій субкультурі. Традиції та звичаї, які формуються в рамках дитячої субкультури, мають істотне значення для соціалізації. Ці елементи допомагають дітям відчувати приналежність до певної групи, що важливо для їхньої психологічної стабільності. Участь у спільних святах, іграх чи ритуалах створює відчуття спільноти і підтримки серед однолітків. Такі традиції не лише зміцнюють соціальні зв'язки, але й сприяють розвитку цінностей, таких як співпраця, доброзичливість, відповідальність і повага до інших. Через ці процеси діти вчаться дотримуватись соціальних норм, які стануть основою для їхньої поведінки в дорослому житті.

Світогляд та цінності в дитячій субкультурі. Також дитяча субкультура суттєво впливає на формування світогляду дітей. Вона не лише відображає їхній соціальний досвід, а й допомагає їм усвідомити цінності, які вони вважають важливими. Це може включати як традиційні, так і нові цінності, які виникають під впливом сучасного суспільства, такі як рівність, толерантність та повага до різноманітності. У процесі взаємодії з однолітками, а також через участь у культурних активностях, діти формують базові життєві принципи, які визначатимуть їхню поведінку та дії в майбутньому [14].

Вплив сучасних технологій на дитячу субкультуру. Сучасні технології і медіасвіт також значно впливають на дитячу субкультуру. Соціальні мережі, комп'ютерні ігри та інші медіа-формати стають новими платформами для взаємодії дітей, на яких вони можуть обмінюватися досвідом і ідеями. Цей новий вимір дитячої субкультури відкриває нові можливості для соціалізації, але також вимагає особливої уваги з боку батьків і педагогів. Сучасні технології можуть як позитивно впливати на соціалізацію, так і створювати ризики, пов'язані з неналежним контентом або ізоляцією.

Важливість підтримки дитячої субкультури в освіті. У світлі всіх цих факторів, підтримка дитячої субкультури в навчальних закладах стає

надзвичайно важливою. Це вимагає активного залучення дітей до соціальної діяльності, що створює сприятливе середовище для їхнього розвитку. Педагоги повинні заохочувати дітей до участі в групових проектах, гуртках, іграх та інших формах діяльності, що сприяють розвитку соціальних навичок і цінностей. Таким чином, діти матимуть можливість взаємодіяти один з одним, вчитися на досвіді, отримувати емоційне задоволення від спільної діяльності[14].

Отже, дитяча субкультура є важливим фактором соціалізації особистості молодшого школяра. Вона забезпечує дітям простір для взаємодії, самовираження та формування соціальних навичок, які є критично важливими для їхнього розвитку. Взаємодія з однолітками, збереження традицій і звичаїв, засвоєння цінностей — усе це стає основою для формування здорової особистості, готової до взаємодії з навколишнім світом. У світлі цього, важливо підтримувати і розвивати дитячу субкультуру в навчальних закладах, сприяючи її позитивному впливу на соціалізацію дітей.

Таким чином, детальне розуміння дитячої субкультури як фактора соціалізації може допомогти педагогам, психологам і батькам у створенні сприятливого середовища для розвитку молодших школярів. Цей процес вимагає комплексного підходу, що включає активне залучення молодших школярів до соціальної діяльності, підтримку їхнього самовираження та формування позитивних соціальних норм і цінностей. У результаті, діти зможуть ефективно адаптуватися в суспільстві, формуючи здорові стосунки та активно беручи участь у житті громади.

Висновки до першого розділу

Дослідження засвідчує, що поняття «субкультура» і «дитяча субкультура» мають особливе значення в контексті формування особистості дитини в сучасному суспільстві. Дитяча субкультура включає в себе специфічні норми, цінності, ігри, мову та інші елементи, що є важливими складовими соціального розвитку молодших школярів. Ці компоненти визначаються як необхідні для розвитку комунікативних, соціальних і когнітивних навичок дитини.

Структурні компоненти дитячої субкультури, зокрема в Новій українській школі (НУШ), включають індивідуальні та групові практики, що впливають на інтеграцію дитини в соціум. Вони є частиною освітнього процесу та позаурочної діяльності, де учні активно взаємодіють між собою. Через ігрові форми, спільні інтереси та взаємодію з ровесниками школярі опановують соціальні норми, вчать вирішувати конфлікти та формувати свою особисту ідентичність.

Особливу увагу варто звернути на те, що дитяча субкультура є важливим фактором соціалізації. Вона допомагає дитині адаптуватися до нових умов шкільного життя, розвиває її здатність до співпраці з іншими дітьми та дорослими, сприяє формуванню почуття спільності та приналежності до колективу. Таким чином, через взаємодію з дитячою субкультурою молодші школярі не лише засвоюють важливі соціальні ролі, але й поступово переходять до більш дорослих моделей поведінки.

Отже, дитяча субкультура відіграє важливу роль у формуванні ціннісних орієнтирів та розвитку соціальної компетентності школярів, а її вивчення є важливим для розуміння того, як відбувається соціалізація в рамках освітнього процесу.

РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВПЛИВУ ДИТЯЧОЇ СУБКУЛЬТУРИ НА ПРОЦЕС СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА В НУШ

2.1. Констатувальне дослідження рівня сформованості дитячої субкультури молодшого школяра в НУШ

Констатувальне дослідження рівня сформованості дитячої субкультури молодшого школяра є важливим етапом у вивченні соціальних та культурних аспектів розвитку дітей у початковій школі. Дослідження цієї теми сприяє розумінню специфіки взаємодії дітей між собою, їхньої поведінки, уподобань, а також впливу соціальних факторів на формування дитячих субкультур. В межах роботи було проведено констатувальне дослідження в Берегометській гімназії Берегометської селищної ради Вижницького району Чернівецької області. Учасниками дослідження стало 60 учнів початкової школи та 8 вчителів зазначеної школи.

Дитяча субкультура – це система норм, цінностей, символів і практик, що характеризують певну групу дітей та відрізняють її від домінуючої культури. Вона включає в себе різноманітні аспекти: ігри, мову, стиль одягу, уподобання в музиці та інших формах мистецтва. Для молодших школярів характерно активне формування групових ідентичностей, де важливими є не лише індивідуальні якості, але й колективні цінності [40].

Рівень сформованості дитячої субкультури в молодшій школі можна оцінити через дослідження різних її складових. Перше, що слід врахувати, – це соціальні взаємодії серед дітей. На початковому етапі навчання діти починають активно спілкуватися, формуючи дружні групи, в яких визначаються лідери та послідовники. Такі стосунки можуть бути досить складними, адже діти вчаться взаємодіяти з однолітками, виявляючи прихильність або, навпаки, конфліктуючи [61].

З метою вивчення соціальних зв'язків серед молодших школярів доцільно застосовувати методи спостереження та анкетування. Спостереження дозволяє зафіксувати реальні взаємини у класі, а анкети дають можливість

дітям висловити свої думки і почуття щодо однолітків, відзначити свої улюблені заняття та ігри. Результати таких досліджень можуть вказувати на рівень інтеграції дітей у групи, а також на особливості їхньої комунікації.

Іншим важливим аспектом, який слід розглянути, є інтереси дітей. В молодшому шкільному віці діти починають виявляти свої захоплення у різних сферах: спорті, музиці, малюванні, іграх тощо. Вивчення цих інтересів дозволяє виявити, які види діяльності є найпопулярнішими серед дітей, а також як ці інтереси впливають на формування їхньої субкультури. Наприклад, певні ігри можуть мати своїх шанувальників у класі, а стилі одягу можуть відображати субкультури, що формуються на основі популярних медіа, таких як мультфільми чи ігри [14].

Важливо також дослідити вплив дорослих на формування дитячої субкультури. Діти молодшого шкільного віку ще активно залежать від батьків та вчителів, які можуть впливати на їхні смаки, вподобання і навіть соціальну поведінку. Батьки можуть заохочувати або, навпаки, обмежувати участь дітей у певних активностях, що, в свою чергу, формує певні цінності у дітей. Вчителі, в свою чергу, також відіграють ключову роль у створенні умов для розвитку дитячої субкультури, адже їхні підходи до навчання і виховання можуть сприяти або заважати формуванню позитивних групових стосунків.

Не менш важливим є також дослідження медіа-впливу на дітей. У сучасному світі діти часто стикаються з різноманітними медіа, такими як телевізійні шоу, відеоігри, Інтернет. Це все може істотно вплинути на їхні інтереси, цінності та ідентичність. Наприклад, популярні персонажі з мультфільмів чи ігор можуть стати символами для дітей, впливаючи на їхній стиль одягу або поведінку.

З метою визначення рівня сформованості дитячої субкультури молодшого школяра важливо не лише фіксувати факти, але й аналізувати їх. Результати дослідження можуть вказувати на наявність певних стереотипів, упереджень або соціальних норм, що формуються в дитячих колективах. Крім того, отримані дані можуть слугувати основою для подальших заходів,

спрямованих на поліпшення соціальної атмосфери у класах, підвищення рівня толерантності і взаємоповаги серед учнів.

Підсумовуючи, можна сказати, що констатувальне дослідження рівня сформованості дитячої субкультури молодшого школяра є складним і багатограним процесом. Воно охоплює аналіз соціальних взаємодій, інтересів, впливу дорослих і медіа, що дозволяє отримати комплексне уявлення про дитячу субкультуру. Таке дослідження є необхідним для розуміння потреб і запитів дітей, а також для створення умов, які сприятимуть їхньому гармонійному розвитку в соціумі.

Додаючи цифрові показники до констатувального дослідження рівня сформованості дитячої субкультури молодшого школяра, ми можемо краще зрозуміти різні аспекти взаємодії дітей, їхні уподобання та вплив соціальних факторів. Нижче наведені деякі ключові цифри та статистика, які можуть підкріпити інформацію.

Соціальні взаємодія:

Соціальна взаємодія є показником рівня сформованості дитячої субкультури. За даними дослідженнями серед молодших школярів (віком 6-10 років) середня кількість близьких друзів у класі становить від 3 до 5 осіб. Діти, які мають не менше трьох **друзів**, демонструють вищий рівень соціальної компетентності, кращу емоційну стійкість і здатність ефективно взаємодіяти з однолітками. Також важливо отримати якість соціальних взаємодій, а саме: здатність до співпраці, вміння вирішувати конфлікти та підтримувати тривалі стосунки. Наприклад, діти, які активно залучаються до групових ігор, легше адаптуються до нових соціальних умов, демонструючи гнучкість у міжособистісних стосунках.

Конфлікти: За даними опитувань, близько 30% молодших школярів щодня стикаються з конфліктами у взаємодії з однолітками, що підкреслює важливість розвитку комунікативних навичок.

Інтереси та захоплення

Вибір діяльності: 70% молодших школярів вказують, що найбільше часу проводять на вулиці, граючи в активні ігри. При цьому 50% дітей активно займаються спортом, а 30% мають захоплення в мистецтві, зокрема малюванні та музиці.

Улюблені ігри: Згідно з опитуваннями, 40% дітей надають перевагу командним іграм (таким як футбол або волейбол), 30% обирають настільні ігри, а 20% – комп'ютерні ігри.

Вплив дорослих

Час, проведений з батьками: Дослідження показують, що діти, які проводять щонайменше 2 години на день з батьками, мають вищий рівень соціальної адаптації. Водночас 60% дітей вказують, що батьки заважають їм брати участь у певних активностях.

Досвід вчителів: 80% вчителів підтверджують, що вони намагаються підтримувати позитивну атмосферу у класі, однак 40% з них вказують на труднощі у взаємодії з учнями через їхні субкультурні вподобання.

Медіа-вплив

Час на медіа: Молодші школярі в середньому витрачають 3-4 години на день на перегляд телевізора або використання електронних пристроїв. 65% дітей вказують, що їхні улюблені персонажі з медіа впливають на їхні вподобання в одязі та стилі життя.

Популярні медіа: Згідно з опитуваннями, 70% дітей вказують на мультиплікаційні фільми та серіали як основне джерело натхнення для вибору ігор та стилю спілкування.

Таким чином, отримані показники допомагають зрозуміти, що формування дитячої субкультури молодшого школяра є складним процесом, де соціальні взаємодії, інтереси, вплив дорослих і медіа відіграють важливу роль. Результати можуть бути використані для подальших досліджень та розробки програм, які сприятимуть розвитку позитивних соціальних навичок у дітей, а також покращенню їхньої адаптації в шкільному середовищі.

Такі дані не тільки підкріплюють теоретичні положення, але й допомагають у практичній діяльності вихователів, психологів та педагогів, орієнтуючи їх на потреби та інтереси дітей.

2.2. Обґрунтування педагогічних умов впливу дитячої субкультури на процес соціалізації молодшого школяра

Актуальність пошуку ефективних способів підготовки молодших школярів до самостійного життя, формування їх соціальної орієнтації та стимулювання особистісного розвитку обумовлена, насамперед, зміною освітніх підходів, складнощами сучасного суспільства, а також рівнем соціальних, культурних та економічних викликів.

Аналіз соціально-педагогічних досліджень демонструє зростаючий інтерес науковців до проблеми соціалізації дітей молодшого шкільного віку. Існують як вітчизняні, так і зарубіжні концепції соціалізації особистості, що розробляють різні підходи до цієї проблеми. Визначено соціально-педагогічні умови, які сприяють розвитку дитячої субкультури на етапі молодшого шкільного віку, формуванню соціальних уявлень, а також методи, що впливають на встановлення позитивних відносин між однолітками (дослідження А. Акусок, І. Зверєвої, О. Кононка, С. Курінна, О. Лінник, Х. Барна, С. Литвиненка, І. Печенка, В. Ямницького та інших).

Також науковцями вивчалися теорії системного, особистісного та діяльнісного підходів до розкриття специфіки соціалізації дітей та ролі соціальних інститутів у цих процесах (В. Бочарова, І. Зверева, А. Капська, А. Мудрик, С. Савченко, Л. Рубашевська, С. Харченко). Розглядалися основні напрями соціалізації молодших школярів у різних умовах життєдіяльності (В. Абраменкова, В. Гуров, О. Караман, О. Кононко, В. Кудрявцев, С. Литвиненко, І. Печенко) та технології виховання, що сприяють їх соціалізації (С. Козлова, С. Куліковська, Л. Хухлаєва).

Однак, попри значний інтерес науковців до цієї теми, питання соціалізації

молодших школярів у рамках дитячих субкультур досі недостатньо вивчене як з теоретичної, так і з практичної точок зору.

Процес соціалізації молодших школярів — важливий етап у розвитку дитини, коли вона активно засвоює норми, цінності та моделі поведінки, що дозволяють їй стати повноцінним членом суспільства. Серед багатьох факторів, що впливають на цей процес, дитяча субкультура займає особливе місце. Дитяча субкультура — це сукупність норм, традицій, правил, інтересів та форм поведінки, які виникають серед школярів і мають свою автономію від дорослого світу.

Зрозуміти вплив дитячої субкультури на соціалізацію молодшого школяра дозволяє створення відповідних педагогічних умов. Такі умови сприяють тому, щоб субкультура дітей стала не тільки простором для вираження особистості, але й засобом для формування соціально прийнятної поведінки та норм. У цьому контексті роль педагогів, батьків та соціального середовища важлива для того, щоб субкультура працювала на благо процесу соціалізації дитини. Розберемось детальніше, що науковці вкладають в сутність поняття педагогічні умови соціалізації молодшого школяра. Так, науковці Литвиненко С.Я., Ямницький В.М. трактують педагогічні умови соціалізації молодшого школяра як сукупність спеціально створених та організованих умов у навчально-виховному процесі, які сприяють ефективній соціалізації дитини. Вони забезпечують адаптацію молодшого школяра до соціуму, допомагають йому освоїти соціальні норми, правила поведінки, цінності та моделі взаємодії. Проаналізувавши науково-методичну літературу визначили основні педагогічні умови соціалізації молодшого школяра [35]:

1)Позитивний психологічний клімат у класі

Формування атмосфери довіри, взаємоповаги та підтримки серед учнів. У класі, де панує доброзичливість і рівність, діти легше інтегруються в колектив, засвоюють соціальні норми та навчаються конструктивної взаємодії.

2)Особистісно-орієнтований підхід

Врахування індивідуальних особливостей, потреб та інтересів кожної

дитини. Це дозволяє створити умови для самовираження, розвитку особистісного потенціалу і формування соціальних навичок відповідно до індивідуального темпу розвитку.

3)Співпраця та взаємодія у групах. Під час навчальних та позанавчальних заходів організація діяльності у малих групах або парах сприяє розвитку комунікативних навичок, співпраці, вмінню приймати рішення разом з іншими. Це важливий елемент соціалізації, оскільки діти вчаться працювати у команді та взаємодіяти в різних соціальних ролях.

4)Педагогічне керівництво та підтримка. Важливо, щоб учитель активно спрямовував процес соціалізації, підтримував дітей у вирішенні конфліктів, допомагав освоїти соціальні норми та правила. Педагог виступає не тільки як наставник, але і як посередник між дитиною та соціумом, забезпечуючи її поступову інтеграцію в суспільство.

5)Розвиток емоційного інтелекту передбачає навчання дітей розумінню та управлінню власними емоціями, розвиток емпатії та співчуття до інших. Це необхідна умова для успішної соціалізації, адже емоційна грамотність дозволяє ефективно спілкуватися та вирішувати конфлікти.

6)Використання ігрових методів навчання. Ігри, особливо рольові, допомагають дітям освоїти соціальні ролі, навчитися комунікувати та співпрацювати. Гра – це природний спосіб для дитини засвоїти важливі соціальні правила і норми у невимушеній формі.

7) Співпраця з батьками. Соціалізація дитини проходить не тільки в школі, але й у сім'ї. Тому важливо залучати батьків до процесу виховання, проводити спільні заходи, консультації, що дозволяють узгоджувати педагогічні впливи та спільно сприяти формуванню у дітей соціально прийнятних моделей поведінки [35].

Таким чином розібравшись в педагогічних умовах соціалізації молодшого школяра, які спрямовані на те, щоб дитина поступово освоювала соціальні ролі, норми і цінності, необхідні для повноцінної інтеграції в суспільство. Важливим при цьому залишається індивідуальний підхід, підтримка з боку

вчителя, створення позитивної атмосфери у класі та активна взаємодія з однолітками і дорослими.

Дослідженням доведено, що дитяча субкультура складається з елементів, які є специфічними для дитячого середовища. Це можуть бути ігри, жарти, особисті правила взаємодії, рольові ігри та певні норми поведінки, які відрізняються від того, що вимагається дорослим суспільством. Молодші школярі активно переймають ці елементи у своїх однолітків, що забезпечує розвиток таких важливих навичок, як комунікація, співпраця, розв'язання конфліктів та інші соціальні компетенції.

Субкультура стає важливим середовищем для адаптації дитини до соціальних ролей, які їй доведеться виконувати в майбутньому. Взаємодія у групі однолітків дає можливість дитині навчитися взаємоповаги, довірі та співчуттю, а також виробляти морально-етичні орієнтири. Проте, оскільки дитяча субкультура іноді може містити і негативні елементи (наприклад, агресивна поведінка, виключення з групи тощо), педагогічні умови повинні забезпечувати контроль і керівництво з боку дорослих [44].

Дані підходи дозволили визначити педагогічні умови впливу дитячої субкультури на процес соціалізації молодшого школяра. Ці умови спрямовані на створення середовища, де взаємодія у дитячих групах буде позитивною і розвивальною. Проаналізуємо основні умови:

1.Формування позитивного мікроклімату у класі

Сутність даної умови полягає в тому, що педагог повинен працювати над створенням позитивної та комфортної атмосфери в класі, де кожен учень відчуватиме себе важливим і прийнятим. Це може бути досягнуто через організацію колективних заходів, підтримку взаємоповаги між учнями, вирішення конфліктів та заохочення співпраці.

Мікроклімат — це психологічна та емоційна атмосфера всередині колективу, яка визначає взаємовідносини між учнями, їхнє ставлення до навчання та педагога, рівень комфортності перебування в класі. У школі, особливо в молодшому шкільному віці, соціалізація дитини проходить через

безпосередню взаємодію з учнями та вчителем, тому важливо створити атмосферу, де кожен відчуває себе частиною спільноти. Позитивний мікроклімат сприяє формуванню емоційної безпеки, підвищенню мотивації до навчання та розвитку соціальних навичок.

Пропонуємо основні аспекти формування позитивного мікроклімату:

Роль учителя в створенні атмосфери довіри та взаємоповаги.

Учитель виконує ключову роль у формуванні позитивного мікроклімату. Він повинен створювати умови, в яких кожен учень відчуває, що його поважають, вислуховують та враховують його думку. Це досягається через справедливе та рівне ставлення до всіх учнів, незалежно від їхнього рівня навчальних досягнень чи соціального статусу [34].

Учитель повинен бути уважним до емоційних потреб дітей, показувати зацікавленість у їхніх справах та підтримувати дружнє, але водночас авторитетне спілкування. Молодші школярі, які відчувають, що їхні успіхи помічають, а труднощі розуміють, стають більш впевненими у своїх силах і почуваються комфортно в колективі.

Організація колективних заходів і спільної діяльності.

Позитивний мікроклімат формується через колективні заходи, які сприяють єднанню класу. Це можуть бути групові проекти, позакласні заходи, ігри, квести чи творчі конкурси, де учні разом працюють над досягненням спільної мети. Така діяльність допомагає їм навчитися співпрацювати, підтримувати одне одного, взаємодіяти у різних ситуаціях і розв'язувати конфлікти.

Колективні заходи мають особливу роль у соціалізації, адже вони дозволяють дітям вчитися діяти в команді, розподіляти ролі та відповідальність. Учитель може використовувати такі заходи для створення умов, коли кожен учень буде брати участь у процесі, що підвищує почуття значущості та згуртованості колективу [6].

Підтримка взаємоповаги та емпатії серед учнів.

У початковій школі важливо формувати культуру взаємоповаги, де кожен учень вчиться поважати інших та цінувати їхню індивідуальність. Учитель може використовувати спеціальні вправи та тренінги на розвиток емпатії та навичок активного слухання. Це допомагає учням краще розуміти одне одного, виявляти співчуття та підтримку у складних ситуаціях.

Одним з ефективних підходів є використання методик, які стимулюють взаємну допомогу і підтримку. Наприклад, учні можуть працювати в парах або групах, де один допомагає іншому освоїти новий матеріал, таким чином формуючи почуття відповідальності не тільки за свої успіхи, але й за успіхи однокласників [19].

Розв'язання конфліктів через конструктивний діалог.

Конфлікти – це природна частина будь-якої соціальної взаємодії, тому важливо навчити дітей розв'язувати їх конструктивно. Педагог повинен вчасно виявляти конфліктні ситуації та допомагати учням знаходити спільні рішення через діалог. Важливо навчати дітей не уникати конфліктів, а вміти говорити про свої почуття, висловлювати свої потреби та шукати компроміси.

Можна використовувати техніки медіації, арт-терапевтичні техніки або спільного вирішення проблем, де вчитель виступає як нейтральний посередник, допомагаючи учням зрозуміти точки зору один одного і знаходити рішення, яке буде прийнятним для обох сторін. Це вчить дітей навичкам комунікації та управління емоціями.

Заохочення співпраці та підтримки між учнями.

Учитель має створювати ситуації, в яких учні будуть заохочені до допомоги один одному. Це можуть бути парні роботи або навчальні завдання, де один учень стає наставником для іншого, або спільні проекти, де всі мають працювати на результат. Така співпраця розвиває командні навички та відчуття відповідальності.

Позитивні моделі взаємодії, які формуються у класі, дозволяють дітям відчувати, що допомога та підтримка інших – це не лише корисна, але й важлива

частина соціальних відносин. Заохочуючи такі дії, учитель формує в учнів позитивні соціальні установки та сприяє згуртованості колективу.

Створення умов для вільного самовираження дитячих субкультур

Важливо, щоб учні мали можливість вільно висловлювати свої думки та почуття, без страху бути осміяними чи знеціненими. Учитель повинен створювати умови для відкритого обговорення ідей, проведення дискусій, висловлення своїх поглядів, підтримуючи при цьому культуру поваги до кожної думки.

Створення безпечного простору для самовираження допомагає дітям відчувати свою значущість у колективі та сприяє розвитку їхньої впевненості у собі. Це також важливий аспект розвитку особистості та соціалізації, адже дає можливість дітям проявити свою унікальність і знайти своє місце у соціальній групі [42].

Формування позитивного мікроклімату у класі є однією з ключових педагогічних умов для успішної соціалізації молодших школярів в різних дитячих субкультурах. Така атмосфера сприяє емоційній безпеці, згуртованості колективу, розвитку комунікативних навичок та створенню комфортного середовища для навчання. Учитель, працюючи над створенням позитивного мікроклімату, має бути не лише організатором навчального процесу, але й наставником, який підтримує, допомагає розв'язувати конфлікти та стимулює співпрацю.

1. Створення умов для самовираження учнів

Самовираження – один з основних аспектів розвитку особистості дитини в процесі соціалізації, особливо на початковому етапі навчання. Вплив дитячої субкультури на соціалізацію молодшого школяра проявляється через прагнення дітей показати свою унікальність, творчі здібності та індивідуальні особливості. Створення педагогічних умов для самовираження учнів є важливим для їхнього гармонійного розвитку, формування почуття впевненості у собі та самовизначення в соціальній групі.

Прагнення дитини до самовираження — це природний процес, який відображає її інтереси, потреби та внутрішній світ. Самовираження є важливою складовою дитячої субкультури, оскільки дозволяє дитині проявляти свою індивідуальність у різних формах: у грі, творчій діяльності, спілкуванні, фізичній активності тощо. Дитяча субкультура часто включає в себе правила, моделі поведінки та рольові ігри, які діти обирають для того, щоб виразити себе.

Важливість самовираження полягає в тому, що воно допомагає дитині:

- ❖ пізнавати себе, свої інтереси та можливості;
- ❖ розвивати креативне мислення;
- ❖ формувати соціальні навички через взаємодію з іншими дітьми;
- ❖ знаходити своє місце в колективі;
- ❖ відчувати свою значущість і визнання у групі однолітків [10].

Для того щоб процес самовираження сприяв успішній соціалізації, педагог має створити сприятливі умови, де дитина зможе реалізувати свої здібності та почуватися важливою частиною колективу.

Науковці Ліннік О. О. Барна Х. В., Левчук Я. виділяють основні аспекти створення умов для самовираження [36]

Підтримка творчої активності учнів

Одним із ключових засобів самовираження для молодших школярів є творча діяльність. Важливо заохочувати учнів до участі в творчих проєктах, де вони можуть проявляти свої таланти, фантазію та унікальне бачення. Це може бути малювання, ліплення, музика, танці, драматизація, вигадкування історій тощо.

Участь у творчих заходах дозволяє дітям не лише виразити себе, але й взаємодіяти з однолітками, вчитися спільній роботі, поважати думку інших та знаходити спільні рішення у колективній творчості. Для педагога важливо надавати учням свободу вибору у творчих завданнях, стимулювати їх до пошуку нових ідей та рішень.

Розвиток індивідуальних здібностей і талантів

Кожна дитина має свої унікальні таланти та інтереси. Педагог повинен створювати умови, за яких учні зможуть розвивати свої індивідуальні здібності, допомагати їм знайти сфери, в яких вони відчують себе впевнено та успішно. Наприклад, один учень може проявляти хист до математики, інший — до літератури, а хтось — до спорту чи мистецтва.

Для розвитку таких здібностей важливо, щоб педагог не нав'язував єдиний спосіб виконання завдань, а дозволяв учням експериментувати, шукати власні підходи та висловлювати свої думки через різні види діяльності. Заохочення до індивідуальних проєктів або ініціатив створює для учнів простір для саморозвитку та самопізнання [48].

Організація спільних проєктів

Самовираження також може проявлятися через участь у колективних проєктах. Такі проєкти дозволяють учням відчувати себе частиною команди, де кожен має змогу внести свій вклад. Робота в групі сприяє не тільки розвитку комунікативних навичок, але й самоствердженню, оскільки дитина усвідомлює свою значущість у спільній діяльності.

Спільні проєкти можуть бути різного характеру — від творчих до навчальних або навіть соціальних. Важливо, щоб кожен учень мав можливість взяти на себе ту роль у проєкті, яка відповідає його інтересам та здібностям, і міг проявити ініціативу у вирішенні завдань.

Забезпечення свободи вибору та відповідальності

Щоб учень відчував себе впевненим і важливим, йому необхідно давати свободу у виборі завдань, способів виконання робіт або у виборі теми для проєктів. Це підвищує рівень внутрішньої мотивації та дозволяє дитині відчувати, що її думка важлива. Крім того, надаючи дитині свободу вибору, педагог водночас розвиває відповідальність за прийняті рішення, що є важливою складовою процесу соціалізації [49].

Учень, який самостійно обирає напрям своєї діяльності, починає усвідомлювати власну відповідальність за результат і наслідки своїх дій. Це сприяє формуванню самодисципліни, самоповаги та адекватної самооцінки.

Позитивне підкріплення та підтримка з боку вчителя

Важливо, щоб педагог не лише створював умови для самовираження, але й активно підтримував учнів на цьому шляху. Заохочення навіть незначних успіхів дитини дозволяє їй відчути впевненість у своїх силах. Позитивне підкріплення допомагає дітям не боятися помилок і спонукає їх до подальшого розвитку своїх здібностей.

Важливо також забезпечувати емоційну підтримку учням у разі невдач, допомагаючи їм навчитися сприймати невдачі як частину процесу навчання і розвитку.

Отже, створення умов для самовираження учнів є важливою педагогічною умовою, яка дозволяє дитині пізнати себе, реалізувати свої здібності та відчути свою значущість у колективі. Це не лише сприяє гармонійному особистісному розвитку, але й є необхідною складовою соціалізації, адже через самовираження діти навчаються взаємодії, співпраці та відповідальності. Педагог має надавати підтримку у процесі самовираження учнів, забезпечувати їм свободу вибору та допомагати в усвідомленні своїх сильних сторін та можливостей.

2. Інтеграція елементів субкультури в навчальний процес

Інтеграція елементів дитячої субкультури в навчальний процес є важливою педагогічною умовою, яка дозволяє зробити навчання для молодших школярів більш цікавим, доступним і релевантним. Дитяча субкультура включає в себе різні форми діяльності та проявів, які є природними для дітей у їхньому віці, наприклад, ігри, казки, популярні мультфільми, герої та захоплення. Використання цих елементів у навчанні допомагає підвищити мотивацію до навчання, зробити освітній процес більш інтерактивним, а також сприяє соціалізації школярів, формуючи навички взаємодії і колективної роботи [25].

Дитяча субкультура — це неформальна культура, що виникає всередині дитячих груп та відображає їхні інтереси, цінності, уявлення про світ та форми спілкування. Включення елементів цієї субкультури в навчальний процес

означає, що педагог використовує ті інструменти, які близькі та зрозумілі учням, у процесі засвоєння навчального матеріалу. Це можуть бути популярні ігрові формати, казкові сюжети, персонажі з мультиплікаційних фільмів, які діти добре знають та люблять.

Основна ідея полягає в тому, що педагог використовує вже знайомі учням форми взаємодії для того, щоб зробити навчальний матеріал більш зрозумілим та цікавим. Це не лише полегшує засвоєння нової інформації, але й дозволяє створити позитивне середовище для розвитку комунікативних та соціальних навичок [25].

Дослідженням визначено такі важливі аспекти інтеграції елементів субкультури:

Використання ігрових методів у навчанні

Ігрова діяльність є однією з ключових частин дитячої субкультури, тому інтеграція гри в навчальний процес є ефективним способом підвищення мотивації та інтересу до навчання. Гра сприяє активному залученню учнів, дозволяє зробити уроки цікавими та інтерактивними [28].

Наприклад, вивчення математики може бути організоване у формі змагань, де учні вирішують завдання на швидкість або точність. Уроки мови можна інтегрувати з рольовими іграми, де діти можуть використовувати свої улюблені казкові сюжети для створення діалогів або опису персонажів. Такі підходи роблять навчальний процес більш живим і включають у себе елементи взаємодії, що сприяє формуванню соціальних навичок.

Залучення казок та історій у навчальний процес

Казки є важливою частиною дитячої субкультури та культурного спадку. Вони не лише розважають дітей, але й містять важливі соціальні уроки, моральні цінності, моделі поведінки та приклади міжособистісних взаємодій. Використання казок у навчальному процесі допомагає дітям краще засвоїти соціальні норми, сприяє їхньому моральному розвитку та навчає правильної взаємодії з оточуючими.

Наприклад, вивчення моральних цінностей та етичних питань можна проводити через обговорення сюжетів відомих казок. Діти можуть обговорювати поведінку героїв, аналізувати їхні вчинки та висловлювати свої думки щодо того, як вони б діяли у схожих ситуаціях. Це сприяє розвитку критичного мислення та навичок комунікації.

Інтерактивні методи навчання через персонажів та сюжети з мультфільмів

Персонажі з популярних мультфільмів або книг є частиною дитячої субкультури та справляють великий вплив на дитяче світосприйняття. Інтеграція таких персонажів у навчальний процес може суттєво підвищити інтерес до навчання та полегшити розуміння складних тем. Наприклад, під час вивчення наукових тем вчитель може використовувати сюжети, в яких популярні персонажі стикаються з певними науковими проблемами, і учням пропонується допомогти їм знайти рішення [2].

Це створює емоційний зв'язок між навчальним матеріалом і особистими захопленнями дітей, підвищуючи їхню зацікавленість та залученість у процес.

Формування групових норм через спільні ігри та проекти

Використання елементів субкультури в групових завданнях та проектах допомагає дітям навчитися працювати разом, взаємодіяти у колективі та знаходити спільні рішення. Це сприяє формуванню позитивних групових норм, таких як взаємопідтримка, спільна відповідальність та повага до думки інших.

Наприклад, групові ігри, де діти разом створюють казковий сюжет або вирішують загадки, допомагають їм навчитися домовлятися, обирати спільну стратегію дій, розподіляти ролі та співпрацювати задля досягнення спільної мети. Такі активності сприяють розвитку соціальних навичок, необхідних для успішної соціалізації у подальшому [14].

Реалізація інтерактивних освітніх технологій

Діти молодшого шкільного віку часто захоплюються сучасними технологіями, тому інтеграція таких елементів у навчальний процес може

суттєво підвищити мотивацію до навчання. Використання мультимедійних презентацій, інтерактивних дошок, навчальних програм та додатків, що включають елементи дитячої субкультури (музику, відео, анімацію), робить навчання більш динамічним та цікавим для учнів.

Наприклад, навчальні ігри, де персонажі з популярних мультфільмів допомагають вирішувати математичні задачі чи засвоювати граматику, роблять процес навчання захоплюючим та мотивують дітей до активної участі [28].

Інтеграція елементів субкультури у навчальний процес має безпосередній вплив на процес соціалізації молодших школярів. Завдяки включенню в навчання ігор, казок, сюжетів і персонажів, які є частиною дитячого повсякденного життя, учні легше адаптуються до освітнього середовища, краще розуміють соціальні ролі та норми. Спільні проекти та ігрові завдання формують у дітей навички співпраці, комунікації та взаємодії в команді, що є важливими елементами соціалізації.

Таким чином, інтеграція елементів дитячої субкультури в навчальний процес є ефективним способом підвищення мотивації до навчання та сприяє соціалізації молодших школярів. Використання знайомих для дітей ігрових форм, казкових сюжетів і мультимедійних технологій допомагає зробити навчання більш цікавим та зрозумілим, формуючи позитивні моделі поведінки та сприяючи розвитку комунікативних навичок, взаємодії в групі та соціальної адаптації.

3. Розвиток емоційного інтелекту і навичок взаємодії

Розвиток емоційного інтелекту є невід'ємною частиною соціалізації молодших школярів. Емоційний інтелект допомагає дітям краще розуміти себе та інших, формує навички ефективної комунікації та емпатії, що важливо для побудови здорових взаємовідносин у колективі. У процесі соціалізації діти вчаться взаємодіяти з однолітками та дорослими, і педагог має відігравати важливу роль у розвитку їхньої здатності до емоційного самовираження, розпізнавання емоцій та їхньої регуляції.

Емоційний інтелект — це здатність людини розпізнавати, розуміти і управляти як своїми власними емоціями, так і емоціями інших людей. Для молодших школярів цей процес є особливо важливим, оскільки вони тільки починають усвідомлювати свій емоційний світ і вчать взаємодіяти з оточуючими. Важливо, щоб діти могли не лише відчувати свої емоції, але й розуміти, як вони впливають на їхні дії та поведінку інших [19].

Для успішної соціалізації молодших школярів важливо навчати їх виявляти емоції, правильно реагувати на них, а також розвивати здатність до співпереживання, вміння слухати інших і висловлювати свої думки без агресії чи конфліктів. Ці навички дозволяють учням адаптуватися в колективі, будувати дружні стосунки, вирішувати конфлікти та відчувати себе частиною соціальної групи.

До основних аспекти розвитку емоційного інтелекту відносять:

а) Вправи на емоційну грамотність

Емоційна грамотність — це вміння правильно розпізнавати та називати емоції. Педагог може використовувати різноманітні вправи та ігри, що допомагають дітям вчитися усвідомлювати свої емоції. Наприклад, це можуть бути вправи, де діти описують, що вони відчують у різних ситуаціях, або де їм пропонують намалювати емоції за допомогою кольорів. Завдання такого типу дозволяють дітям навчитися розуміти свої почуття і ділитися ними з іншими.

Важливим є також обговорення ситуацій, які трапляються в школі чи під час гри. Педагог може допомогти дітям висловити свої почуття щодо конфліктних чи незрозумілих ситуацій і запропонувати їм альтернативні способи реагування.

б) Навчання навичок емпатії

Емпатія — це здатність поставити себе на місце іншої людини та зрозуміти її емоції. Розвиток емпатії у молодших школярів є ключовим аспектом їхньої соціалізації. Педагог може використовувати вправи, спрямовані на те, щоб діти вчилися розуміти почуття інших та співчувати їм.

Наприклад, під час обговорення казок або історій діти можуть аналізувати почуття персонажів, міркувати, чому ті чи інші герої відчують злість, смуток або радість. Це допомагає дітям краще зрозуміти емоційний стан інших людей та навчитися правильно реагувати на чужі емоції в реальному житті.

в) Формування навичок конструктивної комунікації

Конструктивна комунікація передбачає вміння висловлювати свої думки і почуття без агресії, а також слухати й поважати думку інших. Для розвитку цих навичок педагог може організовувати дискусії та обговорення, під час яких діти вчаться аргументовано висловлювати свою позицію, не ображаючи інших, а також слухати своїх однолітків.

Використання «кола спілкування», де кожен учень має право висловитися, вчить дітей поважати чергу, думку інших та розуміти, що всі емоції та точки зору є важливими. Такий підхід допомагає уникати конфліктів і сприяє формуванню навичок толерантності та взаємоповаги.

г) Робота з конфліктними ситуаціями

Важливо, щоб діти навчалися вирішувати конфлікти через діалог. Педагог може моделювати ситуації, де учні мають знайти спільне рішення у випадку розбіжностей. Це може бути, наприклад, ситуація з поділом іграшок або виконання спільних завдань, де кожен учень має свою роль. Під час таких вправ діти вчаться не тільки висловлювати свої емоції, але й шукати компроміси.

Педагог має також навчати учнів тому, що емоційна реакція на конфлікт не повинна бути агресивною, а навпаки, сприяти пошуку взаєморозуміння та конструктивного рішення [22].

д) Використання елементів дитячої субкультури для розвитку емоційного інтелекту

Елементи дитячої субкультури, такі як ігри, казки, популярні мультфільми або герої, можуть бути використані для розвитку емоційного інтелекту. Через знайомі персонажі або сюжети діти можуть легко зрозуміти

емоційні переживання, в яких вони бачать відображення своїх власних почуттів.

Наприклад, аналіз емоцій улюблених мультяшних героїв допомагає дітям усвідомлювати власні емоційні реакції, а рольові ігри дозволяють опрацювати навички емпатії та комунікації. Використовуючи знайомі дітям елементи субкультури, педагог може ефективно залучити учнів до процесу розвитку емоційної грамотності [44].

Розвиток емоційного інтелекту безпосередньо впливає на процес соціалізації молодших школярів. Діти, які вміють розуміти свої емоції та емоції інших, легше адаптуються до нових соціальних ситуацій, будують здорові стосунки з однолітками та вчителями. Емоційно розвинені учні менше схильні до конфліктів, оскільки вони здатні виявляти терпіння, розуміти позиції інших і знаходити шляхи до компромісу.

Емоційний інтелект також сприяє формуванню соціальних навичок, таких як співпраця, повага до інших, взаємопідтримка, що є ключовими аспектами успішної соціалізації. Учні з розвиненим емоційним інтелектом краще інтегруються в колектив і стають активними учасниками спільних проєктів та взаємодій.

Отже, розвиток емоційного інтелекту і навичок взаємодії є важливою педагогічною умовою впливу дитячої субкультури на процес соціалізації молодших школярів. Педагог повинен сприяти формуванню у молодших школярів вміння розпізнавати та управляти своїми емоціями, розуміти почуття інших, вирішувати конфлікти через конструктивну комунікацію та емпатію. Розвиток емоційної грамотності та навичок соціальної взаємодії допомагає дітям успішно адаптуватися до соціальних умов, побудувати здорові стосунки з однолітками та дорослими, а також відчувати себе впевнено і комфортно в колективі.

5) Підтримка вільної гри і неформального спілкування

Вільна гра є природною і важливою складовою дитячого життя та однією з ключових частин дитячої субкультури. Вона надає дітям можливість

самостійно моделювати соціальні взаємини, виражати свої почуття та опановувати соціальні ролі. Вільна гра — це не лише спосіб розваги, але й ефективний інструмент соціалізації молодших школярів. Педагогічна підтримка вільної гри та неформального спілкування є важливою умовою для розвитку соціальних навичок, таких як взаємодія, співпраця, вирішення конфліктів і формування спільних правил.

Вільна гра — це діяльність, яку діти організовують самостійно, без жорсткого контролю з боку дорослих. У такій грі діти обирають ролі, створюють свої правила, взаємодіють між собою та знаходять шляхи вирішення конфліктів без втручання дорослих. Вільна гра дозволяє дітям вільно виражати свої думки, фантазії та переживання, що сприяє розвитку їхньої особистості, креативності та соціальних компетенцій [18].

Соціалізація через гру відбувається, коли діти спілкуються один з одним, вчаться враховувати інтереси інших, обирати спільні цілі та вирішувати суперечки. У процесі гри учні отримують навички, необхідні для побудови взаємодії в реальному світі: вміння співпрацювати, досягати згоди, висловлювати свої потреби та поважати інших.

Науковцями визначено основні аспекти підтримки вільної гри:

❖ Свобода вибору у грі

Підтримка вільної гри передбачає надання дітям можливості самостійно обирати, в які ігри грати, які ролі виконувати і які правила встановлювати. Педагог може створювати умови для такої гри, надаючи різноманітні матеріали для ігор (іграшки, костюми, будівельні блоки) та простір, де діти можуть вільно взаємодіяти.

У такій грі діти вчаться приймати рішення, відстоювати свої погляди та співпрацювати з іншими. Важливо, щоб педагог не втручався без потреби в ігровий процес, дозволяючи дітям самостійно розвивати навички комунікації та вирішення конфліктів.

❖ Формування навичок соціальної взаємодії через гру

У процесі вільної гри діти часто грають у рольові ігри, моделюючи різні соціальні ситуації. Наприклад, вони можуть грати в «магазин», «школу», «сім'ю», де кожен учасник бере на себе певну роль і виконує відповідні завдання. Це дозволяє дітям краще зрозуміти соціальні ролі, відповідальність за свої дії та важливість координації з іншими.

Педагог може стимулювати такі ігри, пропонуючи дітям різноманітні сценарії або дозволяючи їм самостійно вигадувати ігрові сюжети. У таких умовах діти навчаються вести діалог, розподіляти ролі, поважати чужі потреби і працювати разом задля досягнення спільної мети [14].

❖ Розвиток вміння вирішувати конфлікти через гру

Конфлікти є невід'ємною частиною будь-якої соціальної взаємодії, і вільна гра надає дітям природну можливість навчитися їх вирішувати. У процесі гри можуть виникати суперечки щодо правил, ролей або дій, і важливо, щоб діти вчилися самостійно знаходити шляхи їх вирішення.

Педагог може бути спостерігачем, який у разі потреби допоможе дітям знайти компроміс, але основний акцент має бути на тому, щоб діти самі вчилися обговорювати проблему, слухати один одного та знаходити спільне рішення. Такий підхід сприяє розвитку важливих навичок комунікації, співпереживання та конструктивного вирішення конфліктів.

❖ Розвиток креативності та автономії

Вільна гра надає дітям простір для креативного самовираження та розвитку уяви. У процесі гри діти часто вигадують нові сюжети, створюють свої світи та розвивають власні правила взаємодії. Це сприяє розвитку творчих здібностей і стимулює дітей до самостійного прийняття рішень.

Підтримка такої гри дає можливість дитині почуватися незалежною та відповідальною за свої дії. Коли педагог надає дітям свободу в ігровій діяльності, це сприяє розвитку їхньої автономії та впевненості у власних силах, що є важливим елементом соціалізації.

❖ Неформальне спілкування як засіб розвитку соціальних навичок

Поза межами структури навчального процесу, неформальне спілкування між дітьми під час перерв або ігрових заходів є важливим для формування дружніх стосунків та соціальних навичок. Педагог має створювати умови для такого спілкування, наприклад, організовувати спільні ігрові активності, де діти можуть взаємодіяти в неформальній обстановці.

Неформальне спілкування дозволяє дітям розслабитися, показати свою справжню емоційну природу і краще пізнати один одного, що сприяє формуванню міцних дружніх зв'язків і позитивного мікроклімату в колективі.

Вільна гра має значний вплив на соціалізацію молодших школярів. Через самостійно організовану ігрову діяльність діти навчаються базовим соціальним навичкам, таким як комунікація, співпраця, розв'язання конфліктів, домовленість про правила та відповідальність. Вільна гра також сприяє розвитку емоційного інтелекту, оскільки діти вчаться розуміти емоції один одного і реагувати на них [32].

Соціальні взаємодії, що виникають у грі, є репетицією реальних життєвих ситуацій, і саме під час гри діти вчаться застосовувати соціальні правила, адаптуватися до інших людей і будувати здорові стосунки. Підтримка педагога у цьому процесі є критично важливою, оскільки вона дозволяє дітям почуватися впевнено, вільно і творчо підходити до вирішення соціальних завдань.

Таким чином, підтримка вільної гри і неформального спілкування є важливою педагогічною умовою впливу дитячої субкультури на процес соціалізації молодших школярів. Вільна гра дозволяє дітям самостійно моделювати соціальні відносини, вирішувати конфлікти та розвивати навички співпраці. Через гру діти отримують безцінний досвід соціальної взаємодії, вчаться домовлятися, розуміти один одного та співпереживати, що є важливими компонентами успішної соціалізації в колективі.

6. Співпраця з батьками та залучення їх до освітнього процесу

Співпраця з батьками є важливим аспектом педагогічного процесу, особливо, коли мова йде про соціалізацію молодшого школяра та вплив

дитячої субкультури. Успішна соціалізація дитини залежить не тільки від навчальної та виховної роботи в школі, але й від атмосфери в сім'ї, впливу батьків та їхньої участі у шкільному житті. Залучення батьків до процесу соціалізації та їхнє розуміння впливу дитячої субкультури допомагає створити цілісну, узгоджену систему підтримки, яка забезпечує гармонійний розвиток дитини.

Батьки є першими наставниками дитини, і саме в сім'ї формуються базові моделі поведінки, уявлення про соціальні норми та цінності. У ранньому віці сімейне середовище має вирішальний вплив на дитину, а вже в школі ці уявлення починають взаємодіяти з зовнішніми факторами, такими як шкільне оточення, ровесники та дитяча субкультура [41].

Співпраця школи та батьків має бути спрямована на те, щоб дитина не відчувала розриву між тим, що її навчають вдома та в школі. Важливо, щоб батьки підтримували освітні ініціативи, розуміли значення дитячої субкультури та її вплив на соціалізацію дитини, а також брали активну участь у шкільному житті.

Пропонуємо такі форми співпраці з батьками задля реалізації дитячих субкультур в освітній процес початкової школи:

Організація спільних заходів

Спільні заходи, такі як сімейні свята, класні проекти, екскурсії, можуть стати важливою платформою для налагодження тіснішого контакту між школою, учнями та їхніми батьками. Такі заходи дозволяють батькам краще зрозуміти особливості навчального процесу, побачити, як дитяча субкультура впливає на поведінку та взаємодію дітей, а також виявити можливі проблеми або позитивні зміни в соціалізації дитини.

Педагог має заохочувати батьків брати активну участь у таких заходах, пропонуючи їм різноманітні ролі: допомагати в організації, брати участь у творчих чи спортивних конкурсах, взаємодіяти з дітьми під час ігор чи навчальних завдань. Це дозволить створити атмосферу співпраці, в якій батьки відчуватимуть себе важливою частиною навчально-виховного процесу.

Консультації та відкриті уроки

Важливо регулярно проводити індивідуальні або групові консультації для батьків, під час яких педагог може обговорювати питання соціалізації учня, вплив дитячої субкультури на його поведінку, навчання та взаємодію з однолітками. Такі консультації допомагають батькам краще розуміти процеси, що відбуваються в школі, і дають їм можливість вчасно реагувати на можливі проблеми.

Відкриті уроки також є ефективною формою залучення батьків до освітнього процесу. Вони дозволяють батькам безпосередньо спостерігати за навчальною діяльністю, взаємодією дітей і педагогів, а також побачити, як саме дитяча субкультура інтегрується в навчальні завдання.

Інформаційна підтримка та роз'яснення ролі дитячої субкультури

Педагог повинен надавати батькам інформацію про дитячу субкультуру, її прояви та вплив на дитину. Багато батьків можуть не усвідомлювати важливості цього явища або його впливу на поведінку та соціальне становлення їхніх школярів. Роз'яснення сутності дитячої субкультури, її позитивних аспектів та можливих ризиків допоможе батькам краще розуміти свою дитину і її соціальне оточення.

Крім того, батькам можна надавати рекомендації щодо того, як вони можуть підтримувати позитивні моделі поведінки вдома, враховуючи вплив дитячої субкультури. Це може бути організація спільної діяльності, обговорення взаємовідносин з друзями, навчання навичок комунікації та вирішення конфліктів.

Підтримка комунікації між сім'єю та школою

Регулярний зворотний зв'язок між педагогами та батьками є ключовим для ефективної співпраці. Це можуть бути зустрічі, спільні чати, електронні листи або навіть мобільні додатки для комунікації, які допомагають батькам бути в курсі подій, що відбуваються в класі, і негайно реагувати на проблеми, якщо вони виникають.

Участь батьків у вирішенні соціальних проблем дитини також важлива для забезпечення їх підтримки вдома. Педагог має працювати з батьками, щоб вони могли забезпечити своєчасну допомогу, якщо в дитини виникають труднощі в колективі, адаптації до шкільного життя або спілкуванні з ровесниками.

Роль батьків у підтримці позитивних моделей поведінки

Важливо, щоб батьки підтримували ті позитивні моделі поведінки, які формуються в школі, вдома. Це може включати заохочення до самостійної роботи над проектами, підтримку співпраці з однокласниками, навчання конструктивним способам вирішення конфліктів. Батьки також можуть допомогти дитині інтегрувати знання і навички, отримані в школі, у своє повсякденне життя.

Співпраця між педагогом та батьками допомагає школяру відчувати послідовність між тим, що відбувається вдома та у школі. Це створює цілісну систему виховання, де дитина отримує однакові рекомендації щодо поведінки, соціальних норм і цінностей з обох сторін. Така гармонія сприяє кращому соціальному розвитку дитини, оскільки вона отримує узгоджене навчання щодо того, як взаємодіяти з іншими, поважати думку і почуття оточуючих, вирішувати конфлікти та працювати в колективі.

Крім того, активна участь батьків у житті класу допомагає зміцнити почуття безпеки та підтримки дитини, оскільки вона бачить, що і вчителі, і батьки зацікавлені в її успіхах і готові допомагати у разі виникнення труднощів. Це покращує емоційний стан дитини, робить її більш відкритою до соціальних взаємодій і сприяє розвитку позитивних стосунків з ровесниками.

Отже, залучення батьків до процесу соціалізації молодшого школяра є важливою умовою успішного впливу дитячої субкультури на формування соціальних навичок дитини. Через співпрацю з батьками, організацію спільних заходів, консультації та інформаційну підтримку школа може забезпечити гармонійний розвиток дитини та сприяти її адаптації до соціального середовища. Батьки, зі свого боку, можуть підтримувати позитивні моделі

поведінки вдома, що створює єдину систему виховання та розвитку дитини, допомагаючи їй успішно соціалізуватися в колективі.

Таким чином, обґрунтування педагогічних умов впливу дитячої субкультури на процес соціалізації молодшого школяра дозволяє побачити, що дитяча субкультура є важливим інструментом у формуванні соціально прийнятної поведінки та розвитку соціальних компетенцій дитини. Педагогічні умови повинні створювати простір для позитивного спілкування, самовираження та розвитку емоційного інтелекту дитини, водночас забезпечуючи співпрацю з батьками та інтеграцію дитячої субкультури в освітній процес.

Такий підхід дозволить не тільки врахувати інтереси і потреби молодших школярів, але й забезпечити їхню ефективну соціалізацію, формуючи особистість, здатних до взаємодії, співпраці та соціальної відповідальності у майбутньому.

2.3. Методичний інструментарій реалізації педагогічних умов впливу дитячої субкультури на молодшого школяра в НУШ

В сучасному суспільстві дитяча субкультура посідає важливе місце у формуванні особистості дитини, оскільки вона є невід'ємною частиною соціалізації молодших школярів. Дитяча субкультура впливає на способи взаємодії з однолітками, формує уявлення про соціальні норми та правила, що є суттєвими для подальшого розвитку. Вона допомагає дітям пізнати себе, вивчити світ навколо і зрозуміти своє місце в ньому. Розуміння цього процесу та використання його позитивних аспектів в навчальному процесі вимагає впровадження методичного інструментарію, який дозволить ефективно реалізувати педагогічні умови впливу дитячої субкультури на молодшого школяра.

Однією з основних умов успішної соціалізації дітей є створення сприятливого соціального середовища в класі. Вчитель, як ключова фігура в навчальному процесі, повинен активно працювати над формуванням атмосфери довіри та взаєморозуміння. Це можна досягти через організацію групових ігор та активностей, які сприяють розвитку командного духу та колективної відповідальності. Важливо створити класний простір, де кожен учень матиме можливість висловлювати свої думки та почуття, вносячи власні ідеї у спільні проекти. Наприклад, проведення відкритих уроків, де діти зможуть поділитися своїми улюбленими темами або захопленнями, сприятиме формуванню відкритої та дружньої атмосфери.

Залучення батьків до активностей у класі також є важливим аспектом створення сприятливого соціального середовища. Спільні заходи, такі як свята, екскурсії чи проекти, допоможуть зміцнити зв'язки між учнями, їхніми батьками та вчителем. Батьки, які беруть участь у шкільному житті своїх дітей, можуть краще розуміти їхні потреби та інтереси, а також активно впливати на розвиток соціальних навичок своїх дітей [59].

Соціальні навички є невід'ємною частиною успішної соціалізації дитини. Педагоги можуть реалізувати цю умову, використовуючи інтерактивні методи навчання. Ігрові ситуації, в яких учні відпрацьовують різні соціальні ролі, допоможуть їм навчитися приймати рішення, конструктивно спілкуватися та співпрацювати. Наприклад, організація рольових ігор може створити умови для відпрацювання навичок взаємодії в різних соціальних ситуаціях. Участь у таких іграх дозволяє дітям зрозуміти, як їхні дії впливають на інших, та навчитися поважати думки і почуття своїх товаришів.

Крім того, тематичні проекти, що вимагають співпраці та комунікації між дітьми, допоможуть формувати вміння слухати, аргументувати свою позицію та поважати думки інших. Такі проекти можуть охоплювати різноманітні теми, які цікаві дітям, і давати їм можливість проявити свої здібності. Наприклад, організація проекту "Моя родина", де діти зможуть розповісти про

свої сім'ї, обмінятися фотографіями та зробити спільну стінгазету, може стати чудовою можливістю для розвитку соціальних навичок.

Спостереження за взаємодією учнів під час групових завдань і ігор є одним із методів оцінювання впливу дитячої субкультури. Педагоги можуть аналізувати, як діти спілкуються між собою, як вони вирішують конфлікти, та наскільки ефективно співпрацюють у командах. Це дозволить виявити сильні та слабкі сторони у соціальних навичках дітей і відповідно коригувати навчальний процес. Оцінка впливу дитячої субкультури на розвиток особистості може включати також опитування для батьків і дітей, які дозволять отримати зворотний зв'язок про зміни в соціальних навичках і поведінці учнів [26].

Важливо також враховувати, що вплив дитячої субкультури на розвиток особистості може бути оцінений за допомогою критеріїв, таких як розвиток комунікативних навичок, вміння вирішувати конфлікти та формування впевненості у собі. Наприклад, вчитель може спостерігати, як діти реагують на різні ситуації, чи можуть вони знайти компроміси, чи вміють вони слухати один одного.

Вплив дитячої субкультури на молодшого школяра має важливе значення для соціалізації та розвитку особистості. Реалізація педагогічних умов, сприятливого соціального середовища, розвитку соціальних навичок та використання інтерактивних методів навчання можуть суттєво поліпшити цю взаємодію. Методичний інструментарій, який включає різноманітні творчі проекти та інтерактивні методи, дозволить педагогам ефективно працювати з дітьми, розвивати їхні комунікативні навички, впевненість у собі та здатність до співпраці [1].

Крім того, важливо пам'ятати, що дитяча субкультура — це не тільки спосіб взаємодії з однолітками, але й можливість пізнати себе. Вона допомагає дітям відчувати свою унікальність, розвинути особисті інтереси та захоплення. Тому використання елементів дитячої субкультури в навчальному процесі є актуальним завданням для педагогів. Це відкриває нові горизонти для

розвитку молодших школярів, формуючи в них не лише знання, але й цінні соціальні навички, які знадобляться їм у дорослому житті.

В результаті, педагогічний процес, орієнтований на вплив дитячої субкультури, може суттєво поліпшити соціалізацію молодших школярів. Вчителі, використовуючи методичний інструментарій, мають можливість створити умови, в яких діти будуть відчувати себе комфортно, навчатися співпрацювати і будуть готові до активної участі в соціальному житті. Це не тільки позитивно вплине на їхнє навчання, але й на формування відповідальної та самостійної особистості [20].

Таким чином, реалізація педагогічних умов впливу дитячої субкультури на молодшого школяра є важливим і актуальним завданням, від якого залежить успіх у розвитку самостійності та відповідальності як базових якостей особистості. Це допоможе дітям не лише успішно адаптуватися до соціуму, але й стати активними та свідомими учасниками суспільного життя. Педагоги, які свідомо використовують цей вплив у своїй практиці, зможуть формувати в учнів не тільки знання, а й життєві навички, які стануть їм у пригоді в майбутньому.

Дослідження показують, що всі аспекти дитячої субкультури важливі для того, щоб діти вчилися жити в суспільстві. Соціалізація — це процес, під час якого діти вчаться взаємодіяти з іншими людьми, розуміти правила поведінки та приймати певні норми. Через гру з однолітками діти вчаться приймати правила і норми поведінки, які існують у їхній групі. Наприклад, у іграх діти дізнаються, що потрібно ділитися іграшками, слухати один одного та враховувати почуття інших.

Коли діти грають, вони також вчаться вирішувати складні ситуації. Якщо хтось не хоче ділитися іграшкою, інші діти можуть знайти способи, як переконати його або домовитися про компроміс. Це важливі навички, які допоможуть їм у майбутньому, коли вони будуть мати справу з різними людьми і ситуаціями. Під час гри діти розуміють, що можна робити, а що не можна, вивчають емоції та вчаться їх контролювати.

Дитяча субкультура також допомагає дітям природно входити в різні соціальні зв'язки. Спілкування з однолітками надає можливість проявити свої навички, відчувати підтримку та знайти нових друзів. Діти вчаться взаємодіяти один з одним, що є важливим для їх соціального розвитку. Спільні ігри стають основою для розвитку партнерських стосунків, де кожен може висловити свої думки і почуття [37].

Від 6 до 10 років діти активно вчаться взаємодіяти з іншими під час ігор. Саме гра є важливим способом, через який діти формують стосунки, вчаться ділитися, співпрацювати і розуміти інших. У цей період діти починають освоювати ідею партнерства, де кожен учасник відіграє свою роль. Наприклад, у грі "сім'я" один може бути мамою, інший — татом, а ще один — дитиною. Таким чином, діти вчаться розуміти, що у кожного є своє місце і роль у групі.

Коли діти приходять до школи, їхнє соціальне життя стає ще насиченішим. Вони починають спілкуватися з новими друзями та знайомитися з іншими дітьми. Груповий вплив стає важливим для їх розвитку. У школі діти вчаться працювати в командах, спільно виконувати завдання та допомагати один одному. Вони також дізнаються про важливість взаємоповаги, підтримки та терпимості.

Вчителі можуть створювати умови для розвитку соціальних навичок. Наприклад, можна проводити різноманітні активності, такі як групові проекти або ігри, де діти можуть спілкуватися і вчитися один у одного. Важливо також заохочувати дітей до обговорення своїх почуттів і думок, щоб вони могли зрозуміти, як їхні дії впливають на інших.

Під час навчання в початковій школі важливо використовувати різні форми роботи, щоб підтримати дітей у розвитку їхніх соціальних навичок. Наприклад, можна організовувати презентації, виставки або тематичні проекти, де діти можуть проявити свої таланти та знайти нових друзів. Під час підготовки таких заходів діти можуть разом створювати плакати, малюнки та інші матеріали. Це допоможе їм навчитися працювати в команді та висловлювати свої ідеї.

Участь у таких активностях може стати важливим кроком у розвитку самостійності. Коли діти займаються творчістю, вони отримують можливість висловити себе, ділитися своїми захопленнями і дізнаватися про інтереси інших. Цей процес допомагає їм розвивати впевненість у собі та соціальні навички.

Таким чином, дитяча субкультура є важливим аспектом розвитку дітей, який допомагає їм краще розуміти себе та інших, розвивати самостійність і взаємодіяти в суспільстві. Діти вчаться цінувати свої здібності і знаходити своє місце у світі. Цей процес не тільки сприяє розвитку їхньої особистості, а й готує їх до дорослого життя, де важливо вміти спілкуватися, взаємодіяти та знаходити спільну мову з іншими людьми [32].

Інноваційні методи та засоби впливу дитячої субкультури на процес соціалізації молодших школярів можуть включати активне використання творчого підходу, інтерактивного навчання та технологій, що стимулюють самостійність дитини та її соціальну активність.

Одним із таких методів є застосування ігрової діяльності не лише як розваги, але й як спосіб формування соціальної навички. Гра виступає не просто засобом відпочинку, але є потужним інструментом для вивчення норми взаємодії, правил поведінки в колективі та розвитку емпатії. Це можуть бути рольові ігри, в яких діти відтворюють ситуацію з реальним життям, що дозволяє їм краще розуміти соціальні ролі та обов'язки. Така діяльність сприяє формуванню позитивних моделей поведінки в різних соціальних контекстах.

Іншим інноваційним засобом є залучення елементів до спільних творчих проєктів, таких як створення колективних творів мистецтва або виконання завдань, які вимагають співпраці. Ці проєкти сприяють розвитку соціальної взаємодії, комунікаційних навичок і відповідають за спільний результат. У таких процесах діти вчаться слухати інших, обговорювати ідеї, вирішувати конфлікти та приймати колективні рішення.

Для стимулювання соціалізації також можна використовувати сучасні цифрові засоби, такі як освітні платформи з інтерактивними завданнями та

спільними проектами. Діти можуть об'єднуватися у віртуальні групи для виконання навчальних завдань, брати участь у відеоіграх освітнього характеру, які вимагають співпраці та комунікації. Це дозволяє їм навчитися працювати, навіть за межами класу, і розвивати соціальні навички в сучасному цифровому середовищі.

Одним із ключових методів є організація практичних занять з елементами інсцензації реальних життєвих ситуацій, які дозволяють учням опанувати поведінку у суспільстві. Такі вправи можуть включати симуляції різних соціальних ролей, діти вчаться, як реагувати на виклики, проявляти ініціативу та брати на себе відповідальність. Це можуть бути вправи, де учні отримали роль «вчителя», «лікаря» або «другого учня», що сприяє розвитку соціальної емпатії та здатності змінюватися в різних життєвих ситуаціях [12].

Ще одним ефективним підходом є використання елементів дитячої субкультури, таких як фольклор, пісні та творчість, для формування спільних цінностей і норм. Наприклад, інтерпретація казок або народних ігор може використовуватись як інструмент для обговорення моральних дилем і вирішення проблем у колективі. Це дозволяє дітям відчувати єдність з культурою та формувати соціальну свідомість через гру та творчість.

Важливим елементом системи вправ для соціалізації є групові поняття, що спрямовані на розвиток емоційного інтелекту. Вони можуть обирати вправи на розпізнавання емоцій, обговорення того, як правильно висловлювати свої почуття, як реагувати на емоції інших і як будувати здорові міжособистісні стосунки. Наприклад, учні можуть грати в гру, де вони повинні вгадувати емоції інших або розробляти сценарії позитивного вирішення конфліктів.

Важливою складовою в даному процесі є використання зворотного зв'язку, як під час групових вправ, так і у спілкуванні з вчителями та однолітками. Інноваційним підходом тут є застосування рефлексивних сесій після виконання завдань, де учні мають можливість обговорити свої почуття, висловити думки та дати зворотний зв'язок своїм товаришам. Це сприяє

розвитку саморефлексії та можливості краще зрозуміти свою роль у соціумі [50].

Таким чином, вплив дитячої субкультури на процес соціалізації молодших школярів може бути посилений через використання інтерактивних і творчих методів навчання, цифрових технологій, рольових ігор та практичних вправ на розвиток соціального навичок.

Пропонуємо приклади засобів дитячої субкультури, які може використовувати вчитель у початковій школі, а також методика їх реалізації:

1. Впровадження ігрових форм навчання

Ігрові елементи, такі як рольові ігри, театралізовані вистави та ігри на розвиток комунікативних навичок, активно залучають дітей до навчального процесу. Це не лише створює позитивну атмосферу, а й сприяє розвитку соціальних навичок, таких як співпраця, уміння слухати та поважати думки інших. Наприклад, рольові ігри можуть допомогти дітям зрозуміти різні соціальні ролі і відношення, що підтримує їх соціалізацію.

Приклад: Рольова гра "Магазин"

Методика реалізації:

Підготовка: Вчитель обирає тему (наприклад, "Магазин"), готує картки з назвами товарів, цінниками, а також інші атрибути (іграшки, фрукти, гроші).

Процес: Діти діляться на "покупців" і "продавців". Учні вчаться запитувати про товари, торгуватися та відповідати на питання. Після гри обговорюється, що сподобалося, а що ні.

Результат: Розвиваються комунікативні навички, уміння спілкуватися, базові економічні поняття.

2. Створення сприятливого середовища для самовираження

Використання елементів дитячої субкультури, таких як популярні ігри, пісні або вірші, може бути корисним для самовираження дітей. Це може проявлятися в організації конкурсів, творчих майстер-класів, де діти мають можливість продемонструвати свої таланти, а також поділитися своїми

захопленнями, що допомагає формувати їхню особистість і підвищує впевненість у собі.

Сприяння самовираженню через творчість

Приклад: Конкурс малюнків на тему "Моя мрія"

Методика реалізації:

Підготовка: Вчитель оголошує конкурс, пропонує дітям створити малюнки на тему "Моя мрія". Діти можуть використовувати різні техніки (фарби, олівці, колажі).

Процес: Діти працюють над своїми роботами в класі або вдома, після чого проводиться виставка.

Результат: Кожен учень розповідає про свою роботу, що допомагає розвинути навички усного мовлення та самопрезентації.

3. Взаємодія з батьками

Залучення батьків до навчального процесу через участь у заходах, які відображають дитячу субкультуру, збагачує освітній процес. Наприклад, сімейні проекти, які включають створення спільних виробів, можуть зміцнити сімейні зв'язки, допомагаючи дітям відчувати підтримку з боку батьків. Це також підкреслює залучення батьків до освітнього процесу, важливість спільних інтересів та діяльності у формуванні соціальних відносин.

Приклад: Спільний проект "Сімейні традиції"

Методика реалізації:

Підготовка: Вчитель запрошує батьків взяти участь у створенні проекту про сімейні традиції. Кожна родина готує інформацію про свої звичаї, кулінарні рецепти, родинні свята.

Процес: На уроці діти презентують свої традиції, можуть навіть приготувати традиційні страви і поділитися ними з однокласниками.

Результат: Поглиблення зв'язків між школою та родиною, формування поваги до різних культур і звичаїв.

4. Тематичні проекти

Запровадження тематичних проєктів, пов'язаних із дитячою субкультурою, таких як "Світ захоплень", "Я і мої друзі", "Країна фантазій", забезпечує школярів можливістю виявити свої інтереси та хобі. Ці проєкти стимулюють командну роботу, розвивають навички спілкування, а також допомагають дітям вчитися працювати разом для досягнення спільної мети.

Приклад: Проєкт "Моя улюблена книга"

Методика реалізації:

Підготовка: Вчитель оголошує проєкт, де кожен учень обирає свою улюблену книгу, готує презентацію про неї, малює обкладинку або створює плакат.

Процес: Учні презентують свої книги, можуть провести читання уривків, організувати обговорення.

Результат: Розвиток навичок критичного мислення, комунікації та інтересу до читання.

5. Виставки творчих робіт

Організація виставок, де діти можуть демонструвати свої творчі досягнення, може стати важливою складовою використання засобів дитячої субкультури. Виставки, що включають малюнки, вироби, колекції або інші творчі роботи, допомагають дітям гордитися своїми досягненнями і сприяють розвитку позитивної самооцінки. Презентація своїх робіт перед однолітками і батьками також сприяє розвитку комунікативних навичок.

Приклад: Виставка "Світ моїх захоплень"

Методика реалізації:

Підготовка: Вчитель запрошує дітей принести предмети, що відображають їх захоплення (іграшки, колекції, малюнки).

Процес: Діти організовують виставку у класі або в коридорі, готують невеличкі стенди з описами. Вчитель проводить екскурсію для інших класів.

Результат: Розвиток соціальних навичок, уміння представляти себе та свої інтереси, формування позитивної самооцінки.

6. Залучення до спільної діяльності

Проведення заходів, які дозволяють дітям брати участь у спільних іграх, змаганнях, квестах або конкурсах, розвиває групову згуртованість і формує відчуття спільноти. Такі активності, які є невід'ємною частиною дитячої субкультури, можуть допомогти дітям краще зрозуміти одне одного, налагодити дружні зв'язки та формувати позитивні стосунки у класі.

Приклад: Ігровий квест "Шлях до знань"

Методика реалізації:

Підготовка: Вчитель створює квест з різними станціями, кожна з яких містить завдання або питання, пов'язані з навчальним матеріалом.

Процес: Учні працюють в командах, виконуючи завдання на станціях, і мають знайти скарб (наприклад, книжку або приз) в кінці квесту.

Результат: Розвиток командної роботи, соціальної згуртованості, уміння працювати разом для досягнення мети.

Ці методи можуть допомогти вчителям створити активне, дружнє та підтримуюче навчальне середовище, що відповідатиме потребам молодших школярів і допомагатиме їм соціалізуватися в рамках дитячої субкультури.

Запропоновані методи та засоби демонструють, як інтеграція елементів дитячої субкультури в освітній процес може стимулювати соціалізацію молодших школярів, допомагаючи їм розвивати соціальні навички, самооцінку та відчуття належності до групи.

Також завданням нашого дослідження було: розробити систему вправ, яка може стати основою для реалізації педагогічних умов впливу дитячої субкультури на молодшого школяра в НУШ. Ось кілька прикладів вправ, які можна використати вчителями для залучення дитячої субкультури на процес соціалізації молодших школярів:

Рольова гра "Шкільне місто"

Мета: розвивати вміння дітей співпрацювати в соціумі, приймати рішення та вирішувати конфлікти.

Опис: Учні розділити на групи, кожна з яких отримує свою "роль" в шкільному місті (вчителі, лікарні, продавці, поліцейські, журналісти тощо). В

цей день або заняття учні забезпечують свої ролі, взаємодіють між собою, підтримують правила і вирішують завдання. Це продовжує розвивати комунікативні навички та відповідальність.

Вправа "Коло емоцій"

Мета: розвивати емоційний інтелект, навчитися виражати емоції та розуміти почуття інших.

Опис: Діти стають у коло, і кожен по черзі висловлюється, яку емоцію він зараз відчуває, а решта дітей потрібно застосувати її та дати поради, як можна впоратися з цією емоцією (наприклад, радість, гнів, сум). Ця вправа допоможе дітям навчитися розпізнавати і виражати свої почуття.

Гра "Місто без правил"

Мета: навчати дітей цінувати правила та норми поведінки в суспільстві.

Опис: Учням пропонують уявити, що вони живуть у місті, де немає правил (наприклад, ніхто не ходить на червоне світло, ніхто не виконує завдання вчасно). Після обговорення цього досвіду діти створюють власні правила для свого «міста», обговорюючи, чому вони важливі для життя в спільноті.

Квест "Скарби дружби"

Мета: сформувати навички співпраці та командної роботи.

Опис: У класі створюють кілька станцій із виконанням завдань, які учні повинні виконати в командах. Завдання може бути ідеальним: від розгадування загадок до виконання фізичних вправ. Головна мета – знайти «скарб», який є символом дружби та співпраці.

Вправа "Казка про нас"

Мета: розвивати творчі здібності та соціальні навички через спільну діяльність.

Опис: Діти разом створюють казку, де кожен додає по одному реченню. Важливо, щоб кожен учасник мав можливість висловитися, а також слухав інших. Після завершення казки завершіть обговорення: які герої зустріли труднощі, як вони їх вирішували і чому важливо було працювати разом.

Групова вправа "Дерево дружби"

Мета: стимулювати розвиток позитивних соціальних навичок.

Опис: Дітям пропонують намалювати велике "дерево дружби", де кожен учень вирізає або малює листочок, на якому пише своє ім'я та одну позитивну рису або вміння, яке він/вона цінує у своїх однокласниках (наприклад, "Петро завжди прийде на допомогу"). Після цього листочки прикріплюються до дерева. Ця вправа не лише сприяє розвитку самоповаги, але й діти бачать позитивні якості один в одному.

Гра "Чарівний капелюх запитань"

Мета: розвивати навички спілкування та соціальної взаємодії.

Опис: Учні по черзі витягують із "чарівного капелюха" записки зі швидкими запитаннями або ситуаціями (наприклад, "Що ти зробиш, якщо твій друг сумує?", "Як ти допоможеш однокласнику виконати завдання?"). Після кожного запитання діти обговорюють можливість відповіді та дії, що формує емпатію та здатність до взаємодопомоги.

Вправа "Я – частина групи"

Мета: навчити дітей усвідомлювати свою роль у колективі та розвивати командний дух.

Опис: Дітям дають завдання створити спільну картину, де кожен повинен намалювати щось своє, але так, щоб усі частини утворили єдине зображення. Це може бути колаж або малюнок на одну тему, де всі учасники працюють разом.

При цьому важливо усвідомити, що кожен учень є важливою частиною групи і що спільна робота дає найкращий результат.

Інтерактивний діалог "Ситуації вибору"

Мета: навчити дітей приймати відповідальні рішення в різних соціальних ситуаціях.

Опис: Учням пропонується різні сценарії з життя (наприклад, конфлікт між однокласниками, складна ситуація в родині чи необхідність вибору між двома варіантами поведінки). Діти в групах обговорюють можливість

варіантів рішень та вибирають найкращий. Після обговорення аналізується, як їх рішення можуть вплинути на оточуючих.

Творча майстерня "Історії нашого класу"

Мета: сприяти розвитку колективної творчості та самовираження.

Опис: Клас створює колективну історію або комікс, де кожен учень додає щось своє: сюжет, ілюстрацію або діалог. Кожна дитина має можливість висловити свою ідею, а також навчитися працювати разом над спільним проектом. Це допоможе додатково сформувати почуття відповідальності та єдності.

Гра "Таємний друг"

Мета: зміцнити соціальні зв'язки та розвинути навички підтримки й емпатії.

Опис: Кожен учень випадковим чином отримує завдання впродовж дня бути "таємним другом" для одного з однокласників, не розкриваючи свою роль. Завдання – допомогти цій людині, бути підтримкою, робити добрі вчинки. Наприкінці дня діти діляться своїми враженнями та відгадують, хто був їхнім таємним другом.

Ці вправи інтегрують елементи дитячої субкультури через ігри, творчі завдання та колективну взаємодію, що сприяє соціалізації та розвитку важливих соціальних навичок у молодших школярів.

Висновки до другого розділу

В цьому розділі було розкрито педагогічні умови впливу дитячої субкультури на процес соціалізації молодших школярів у рамках Нової української школи. На основі констатувального дослідження рівня сформованості дитячої субкультури в учнів показано, що субкультура має значущу роль у процесі адаптації дитини до соціальних норм і вимог суспільства. Це дослідження дало змогу встановити, що учні засвоюють правила спілкування, норми поведінки, а також з'ясувати, як дитяча субкультура покращує формування навичок соціальної взаємодії в учнів молодшого шкільного віку.

Обґрунтовані педагогічні умови дозволили окреслити основні фактори, що впливають на успішність соціалізації школярів через дитячу субкультуру. Запропоновані методичні підходи та інструменти сприяють активному залученню учнів до навчально-виховного процесу, де дитяча субкультура відіграє важливу роль у формуванні соціальних компетентностей.

Методи та вправи, запропоновані для реалізації цих педагогічних умов, є інноваційними та спрямованими на розвиток у дітей навичок самостійної діяльності, відповідальності, а також соціальної активності.

ВИСНОВКИ

Узагальнюючи результати впливу дитячої субкультури на процес соціалізації молодшого школяра в умовах Нової української школи (НУШ), можемо зробити кілька важливих висновків. Одним із ключових аспектів є те, що дитяча субкультура відіграє важливу роль у формуванні особистості учня, впливаючи на його соціальну поведінку, взаємодію з оточенням, розвиток ціннісних орієнтирів і самоствердження. Дитяча субкультура є потужним механізмом соціалізації, який забезпечує як безпосереднє включення дитини в соціальне життя, так і її інтеграцію в групу однолітків, де вона розвиває навички спілкування, взаємодії та співпраці. Саме через субкультурні практики відбувається ефективне закріплення соціальних норм і цінностей, а також формування самосвідомості.

Дослідження засвідчило, що молодший шкільний вік є успішним періодом для розвитку цих субкультурних практик. У цей час діти активно взаємодіють з ровесниками, створюючи власний мікросоціум із власними правилами, нормами, цінностями, які часто відрізняються від дорослого світу. Через ігри, жарти, спільні інтереси та творчу діяльність молодші школярі конструюють свій унікальний світ, який одночасно показує як вплив дорослої культури, так і самостійне осмислення власного соціального досвіду. Цей процес є природним і найбільшим для їхньої соціалізації, адже саме в рамках субкультурних практик діти вчаться взаємодіяти з оточенням на рівних умовах, приймаючи групові рішення, відстоюючи власну думку та водночас сприяючи потребам інших.

Таким чином, можемо констатувати, що дитяча субкультура не тільки відображає загальну культуру суспільства, але й забезпечує власний простір для апробації соціальних ролей. Вона дозволяє дітям отримати первинний соціальний досвід, який хоче у подальшому інтегрувати в суспільство. Це власний захисний механізм, через який дитина адаптується до різних соціальних впливів, зокрема взаємодії з дорослими, однолітками та іншими соціальними групами. Дитяча субкультура стає тим полем, де діти можуть

випробовувати свої можливості, встановлювати емоційні зв'язки з іншими та шукати власну ідентичність.

Важливим елементом дослідження стало вивчення педагогічних умов, які можуть сприяти ефективному використанню дитячої субкультури в процесі соціалізації молодших школярів. Виявилося, що такі умови повинні бути інтегровані в освітній процес, щоб забезпечити гармонійний розвиток особистості молодшого школяра. Педагогічний підхід до впливу субкультури має базуватися на розумінні її значення, визнані її як невід'ємної частини життя школяра та джерела розвитку її соціальних навичок. НУШ надає можливості для включення елементів дитячої субкультури через створення навчального середовища, яке підтримує ініціативу дітей, їхню творчість, здатність до самовираження та самостійного вирішення проблеми.

Суттєвим для соціалізації учнів є також врахування окремих елементів дитячої субкультури, таких як ігрові практики, групові взаємодії, використання дитячого фольклору та гумору в навчальному процесі. Завдяки цим елементам здійснюється активне залучення дитини до соціальних відносин та її пристосування до нових соціальних ролей. Методичні засоби, що враховують дитячу субкультуру, можуть ефективно організовувати навчальний процес таким чином, щоб він не був лише пізнавальним, але й соціально значущим, сприяв розвитку комунікативних навичок, емоційного інтелекту, адаптивності та відповідальності.

У контексті Нової української школи особливо важливим є те, що педагогічні умови впливу дитячої субкультури мають відповідати сучасним вимогам до навчального процесу, де учень є активним учасником і творцем власного освітнього середовища. Педагоги повинні стати не лише наставниками, але й фасілітаторами, які підтримують розвиток дитячої субкультури та сприяють її позитивному впливу на соціалізацію учнів. Таким чином, дитяча субкультура стає потужним засобом для формування в учнів соціально прийнятих норм поведінки, розвитку їхньої комунікативної компетентності та моральних якостей, що є складовою успішної соціалізації.

Загалом, результати дослідження підкреслюють, що дитяча субкультура є невід'ємною частиною соціалізації молодших школярів, яка повинна бути не тільки врахована в освітньому процесі, але й активно використовується як інструмент розвитку особистості. Інтеграція елементів субкультури в навчальну діяльність дозволяє створити умови для гармонійного розвитку дітей, їх адаптації до соціуму, а також забезпечує формування ключових компетентностей, які є дуже важливими для успішної соціалізації в сучасному суспільстві.

У результаті дослідження було визначено, що дитяча субкультура відіграє важливу роль у соціалізації молодших школярів, сприяючи розвитку їхньої самостійності, ініціативності та соціальної активності. Методичні інструменти, спрямовані на інтеграцію елементів дитячої субкультури в навчальний процес, включають використання рольових ігор, групових занять та творчих завдань, які допомагають дітям виявляти свої соціальні навички в безпечному середовищі. Отримані результати підтверджують, що правильне використання педагогічних умов та методів впливу дитячої субкультури є дієвим засобом для соціалізації дітей у школі, що відповідає завданням НУШ та сучасності.

Перспективні напрямки подальшого дослідження проблеми соціалізації молодших школярів через вплив дитячої субкультури можуть охоплювати вивчення взаємодії дитячих субкультур і сучасних технологій, зокрема цифрових середовищ, таких як онлайн-ігри та соціальні мережі, та їхній вплив на комунікативні й соціальні навички дітей. Важливим напрямком є дослідження емоційного інтелекту і його формування через субкультурні елементи, а також розвиток інклюзивних практик, що сприяють інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в соціальне середовище через субкультури. Крім того, варто зосередитися на дослідженні регіональних і національних особливостей дитячих субкультур, психологічних аспектів їхнього впливу на самооцінку і соціальні ролі дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акусок А. Соціалізація особистості як психолого-педагогічна проблема. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. № 1. 2005. С. 23-25.
2. Алексєєнко Т. Ф. Мас-медіа індустрії дозвілля як соціально-культурний феномен. *Матеріали міжнародної конференції «Педагогічні та рекреаційні технології в сучасній індустрії дозвілля»*. Київ. 2004. С. 21-28.
3. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн. – Кн. 1. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. Київ: Либідь, 2003. 280с.
4. Богуцький Ю. П. Самоорганізація культури: онтологія, динаміка, перспективи: монографія К.: Веселка, 2008. 199 с.
5. Богуш А. М., Варяниця Л. О., Гавриш Н. В. та ін. Діти і соціум: Особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: монографія /наук. ред. А. М. Богуш; заг. Ред. Н. В. Гавриш. Луганськ: Альмаматер, 2006. 368 с.
6. Богуш А.М. Дефініції «Дитинство», «Духовність», і «Довкілля» у педагогічній спадщині В.Сухомлинського. *Педагогічні нотатки та роздуми*. Запоріжжя: ТОВ «ЛПС», 2001. С. 60-67.
7. Варяниця Л. О. Дитяча субкультура як фактор соціалізації молодшого школяра в навчально-виховному процесі: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.05; Луган. нац. пед. ун-т ім. Т.Шевченка. Луганськ: 2006. 20с.
8. Варяниця Л.О. Соціалізація молодших школярів у просторі дитячої субкультури. *Гуманізація навчально-виховного процесу: Зб. наук. пр.* Вип. XXVIII. Слов'янськ: Видавн. центр СДПУ, 2005. С. 88–101.
9. Ващенко Г. Виховна роль української пісні : Твори. Т. 4. Праці з педагогіки та психології. Київ: Школяр Фада ЛТД, 2000. 230 с.
10. Волков С. М. Інституалізовані соціокультурні системи: регіональна специфіка та динаміка. Київ: Інститут культурології НАМ України, 2010. 248с.
11. Волков С. М., Гаєвська Т. І., Левчук Я. М. та ін. Дитяча субкультура в Україні: традиції та сучасність (культурологічний контекст): монографія Київ: Інститут культурології НАМ України, 2018. 576 с, іл.

12. Гавриш Н. В. Інтегровані заняття: Методика проведення. Київ: Шк. Світ, 2007. 128 с.
13. Гавриш Н., Варяниця Л. Особливості дитячої субкультури в сучасному соціумі. *Дошкільна освіта*. 2007. № 1. Запоріжжя. С. 1-15.
14. Герус Л. Українська народна іграшка. Львів, 2004. 262 с.
15. Гребеньова В. О. Складові дитячої субкультури в Україні на початку ХХІ ст. *Гуржіївські історичні читання*. 2013. Вип. 6. С. 175-177.
16. Грушевський М. Дитина у звичаях і віруваннях українського народу. К., 2006. 243с.
17. Державний стандарт початкової загальної освіти URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
18. Дзюбишина-Мельник Н. Олена Пчілка в дискурсі дитячої субкультури. Педагогічна освіта: теорія і практика: Збірник наукових праць, 2010. Вип. 5. С. 105–110.
19. Дичок Т. Дитяча субкультура як фактор формування соціальної поведінки дітей дошкільного віку: URL: https://scholar.google.com.ua/citations?user=OpLyh4QAAA_AJ&hl=uk
20. Діти і соціум: Особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: монографія / А. М. Богуш, Л. О. Варяниця, Н.В. Гавриш, С. М. Курінна, І. П. Печенко; наук. ред. А. М. Богуш; заг. Ред. Н. В. Гавриш. Луганськ: Альма-матер, 2006. 368 с.
21. Еріксон Е. Дитинство і суспільство. Харків 1996. 588 с.
22. Забловський А. В. Соціалізація статеві-вікових груп в традиційній культурі українців другої половини ХІХ - початку ХХст.: Автореф. дис...канд. іст. наук. Київ, 2005. 34 с.
23. Зверева І.Д. Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю України: Автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.05. Київ, 1999. 39с.
24. Іграшка, гра, дитина: від обрядової субстанції до сучасних моделей виховання. Київ: Стилос, 2007. 267 с.

25. Ізотова Є.І. Індивідуалізація професійної діяльності педагогів і психологів і її вплив на соціалізацію молодших школярів. *Психологія і школа*. 2010. №1. С. 24 - 39
26. Каменєва Н. С. Психологічний аспект соціалізації особистості в колективі в умовах гуманізації суспільства. *Social-science*. 2010. № 2. С. 131.
27. Караман О.Л. Соціально-педагогічні умови захисту дитинства в діяльності загальноосвітньої школи: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05. Луганськ, 2002. 20 с.
28. Квітка Н. Рольові ігри URL: <http://maxybaby.net.ua/index.php?loc=artteens&art=role-playing-games>
29. Коваленко О. О. Соціологія дитинства. Київ ПЦ «Фоліант», 2007. С.270-307.
30. Кононко О.Л. Дитяча субкультура як цінність і складова особистісно-орієнтованої освіти. *Дошкільне виховання*. 2001. № 12. С. 6-9.
31. Кононко О.Л. Стратегічна мета виховання – життєва компетентність дитини. *Дошк. виховання*. 2009. № 5. С. 3-6.
32. Курінна С.М. Особливості соціалізації дітей шести – семи років у різних умовах життєдіяльності: Автореф. дис канд. пед. наук: 13.00.08. Слов'янськ, 2004. 21 с.
33. Левчук Я. М. Традиційна українська дитяча субкультура у висвітленні когнітивної культурології: монографія. Київ: Інститут культурології НАМ України, 2012. 240 с.
34. Левчук Я.М. Когнітивний потенціал традиційної дитячої субкультури. *Наукові записки Інституту психології імені Г. С. Костюка АПН України*. Вип. 38 / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України ; за ред. С. Д. Максименка. Київ : Ніка- Центр, 2010. С. 188-195.
35. Литвиненко С.Я., Ямницький В.М. Дитина і середовище. *Проблеми освіти: Зб. наук. пр.* Вип. 22. Рівне: РДГУ, 2002. С. 216 – 219.
36. Ліннік О. О. Барна Х. В. Дитяча субкультура у світі дорослих цінностей. *Молодий вчений*. 2017. № 3.2. С. 53-57.

37. Лупаренко С. Є. Сучасна дитяча субкультура як одне з джерел існування та розвитку світу дитинства. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Збірник наукових праць. Вип. 13. Кам'янець-Подільський національний університет ім. І. Огієнка*; гол. ред. Каньоса П.С. Кам'янець-Подільський: ПП Зволейко Д.Г., 2013. С. 187-192.

38. Маєвська Л. Деякі аспекти етносоціокультурної програми вивчення світу дитинства. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова Серія 11. Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління*. Київ, 2019. С.45-50.

39. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: навч. посіб. Київ, 2007. 656 с.

40. Москаленко В. Проблема виховання в контексті соціалізації особистості. *Соціальна психологія*. 2005. № 2 (10). С. 3-17.

41. Народна культура українців: життєвий цикл людини: іст.-етнол. дослідж.: у 5 т. Т. 1: Діти. Дитинство. Дитяча субкультура 2-ге вид., перероб. та допов. Київ: Дуліби, 2016. 407 с.

42. Огар Е. І. Дитина і зло у сучасному медійному просторі: конструктивні і деструктивні складові взаємин. *Вісник СумДУ. Серія «Філологія»* № 1, 2007. Том 1. С. 56-60.

43. Орієнтовна програма виховання і соціалізації учнів. *Початкова загальна освіта*. 2009. №7. С.23-30.

44. Основні тенденції сучасної масової культури. Режим доступу :http://pidruchniki.com/1821071243895/kulturologiya/osnovni_tendentsiyi_suchasnoyi_masovoyi_kultur

45. Печенко І.П. Організаційно-педагогічні умови формування соціальної компетентності дітей 5–7 років. *Вісн. Київськ. міжнар. ун-ту. Серія: Пед. науки. Психол. науки*. Вип. 2. Київ: Правові джерела, 2002. С. 109-115.

46. Пилипенко В.Є., Попова І.М., Танчер В.В. та ін Соціологія дитинства. Спеціальні та галузеві соціології: навч. посіб. 2-е вид. Київ: ПЦ «Фоліант», 2007. С. 270-307.

47. Побірченко Н. Пора дитинства в етнографічній спадщині членів українських громад (друга половина XIX - початок XX ст.) Київ: Науковий світ, 2000. 199 с.
48. Психолого-педагогічні умови особистісного зростання і соціалізації дітей / за ред. Т.Д.Марцінковской. Київ: 2002. 287 с.
49. Рогальська І.П. Соціалізація особистості у дошкільному дитинстві: сутність, специфіка, супровід. К.: Міленіфум, 2009. 400 с.
50. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: Підручн. для студ. пед. фак-тів. К.: Генеза, 2004. 368 с.
51. Саніна, Т. (2023). Інституціоналізація соціології дитинства як окремої галузі: міжнародний досвід та Україна. *Наукові записки НаУКМА. Соціологія*, №6, С.16-30. <https://doi.org/10.18523/2617-9067.2023.6.16-30>
52. Саявко Є.І. Українська етнопедагогіка в її історичному розвитку. Київ: Наук. думка, 2004. 152 с.
53. Сивачук Н. Український дитячий фольклор: Підручн. Київ: Деміур, 2003. 288 с.
54. Сіткар В. І. Дитяча субкультура в сучасному українському соціумі: соціально-психологічний аспект. *Психологічний часопис інституту психології Г.С. Костюка* № 2 (4) Київ: 2016.С.132-151.
55. Сіткар В. Теоретичний концептуальний конструкт української дитячої субкультури. *Humanitarium, Психологія*. Том 43, Вип. 1. 2019. С. 130-142.
56. Сіткар В.І. Субкультура дитинства в контексті сучасної масової культури та взаємодії з медіа: URL: https://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/sitkar_v._childhood_subculture_in_the_context_of_modern_mass_culture_and_interact_with_media.pdf
57. Скуратівський В.Т. Берегиня. Київ: Рад. письм., 2002. 250 с.
58. Стельмахович М. Г. Народне дитинознавство. Київ: Знання України, 1999. 48 с.

59. Стрельник О. Турбота як робота: материнство у фокусі соціології. *Монографія*. Київ: Критика, 2017. 288 с.
60. Токарева Л. Соціалізація і розвиток обдарованого молодшого. *Соціальна психологія*. 2006. № 1 (15). С. 94-102.
61. Фельдштейн, Д. І. Дитинство як соціально-психологічний феномен і особливий стан розвитку. *Питання психології*. 1998. № 1. С. 3-19.
62. Хрестоматія з українського дитинознавства. Умань, 2011. 156 с.
63. Чередніченко С. В. Дитяча субкультура як елемент культурологічної складової змісту дошкільної освіти. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, IX (97), Issue: 246, 2021 Feb, P.11-13.
64. Шевченко С. Л. Соціокультурний погляд на дитинство. Напрями досліджень. Київ: КНУКіМ, 2017. С. 181–204.
65. Яворницька М. Хто такі покемони? *Експрес*. № 56 (8787) 28 липня-4 серпня . 2016. С. 7.

ДОДАТКИ

Додаток А

Завдання „Сходишки”

Бланк опитування для учнів

Клас _____ Школа _____

Прізвище Ім'я _____

Дата „____” _____ 200__ року.

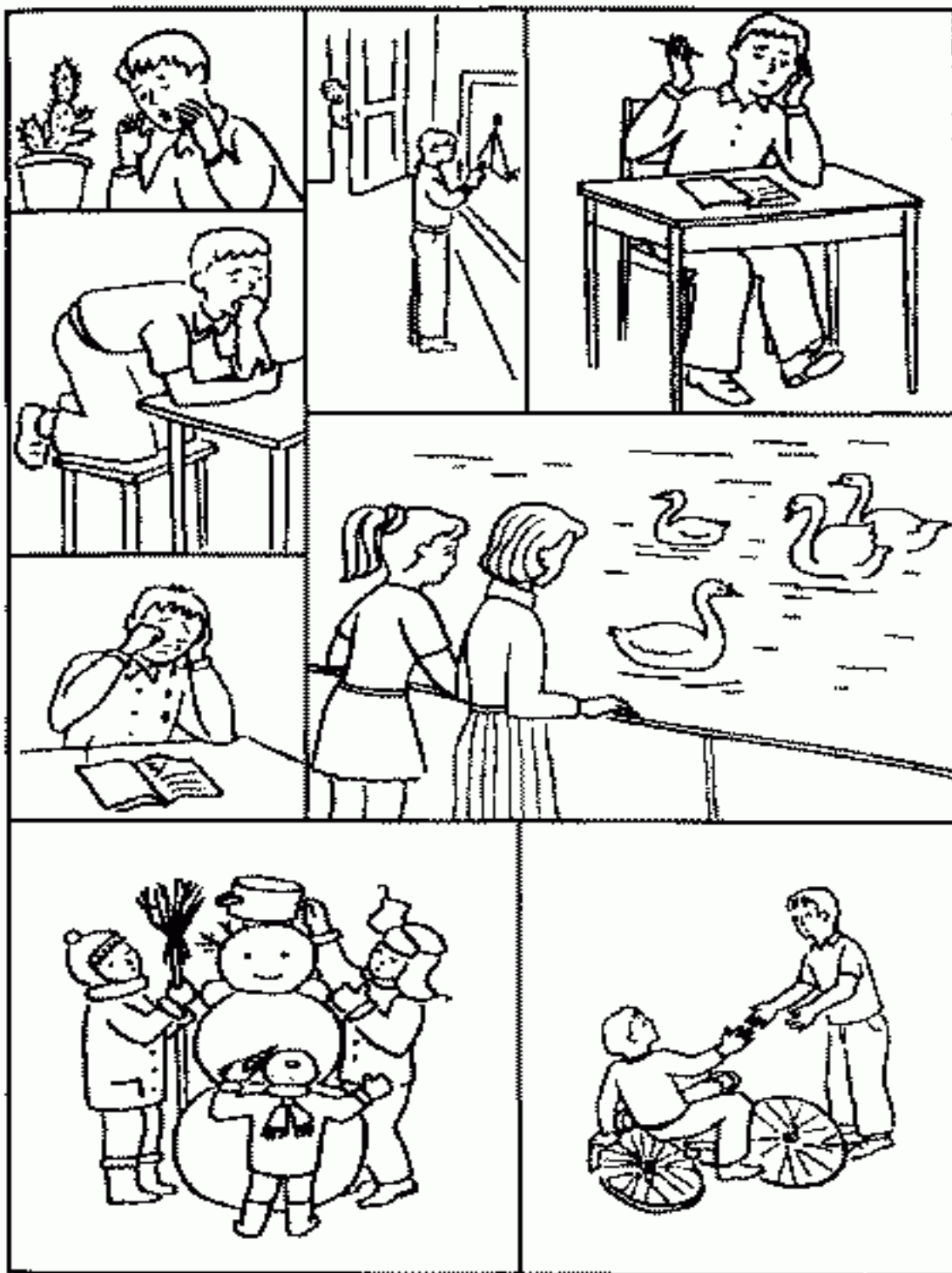
	1	2	3	4	5	6	7
Успішність у навчальній діяльності							
Авторитет в однокласників							
Поведінка							
Авторитет у батьків							
Авторитет у вчителя							

Аналогічні анкети ми використовували для опитування батьків і вчителів

Додаток Б

Завдання „Розповідь за малюнками”

Сюжетні малюнки

Додаток В

Приклади опитувальних аркушів

Аркуш опитування для вчителів

Шановні вчителі, визначте значимість для вашої дитини компонентів дитячої субкультури (цінності та інтереси).

Важливість позначте відповідно до шкали:

5 – без цього дитина дорослим не стане;

4 – це дуже важливо для дорослішання;

3 - це необхідно, але не важливо;

2 - це не дуже потрібно;

1 – це не потрібно.

❖ солодощі, морозиво

❖ книги, журнали, газети,

❖ радіоприймач

❖ ігри, іграшки

❖ телевізор

❖ комп'ютер

❖ відеомагнітофон

❖ одноліток

❖ мама

❖ тато

Аркуш опитування для дітей шести – семи років

Юний друже! Як ти вважаєш, що тобі потрібно, аби стати дорослим?

Нижче наведено перелік усього необхідного. Прочитай, зроби вибір та поруч постав оцінку від 1 до 5.

Оцінки означають: 5 – без цього я дорослим не стану;

4 – це дуже важливо для дорослішання;

3 – для дорослого це має значення;

2 – це не дуже важливо;

1 – дорослі це не цінують.

- ❖ солодощі
- ❖ журнали для дітей
- ❖ програми для дорослих
- ❖ Сучасні мультфільми („Покемони”, „Сим сони”, „Футурама”, „Трансформери”)
- ❖ старі мультфільми („Крокодил Гена”, „Ну, постривай!”, „Пригоди капітана Врунгеля”)
- ❖ комп’ютерні ігри, які вчать письму, математиці
- ❖ комп’ютерні ігри, у яких стріляють, убивають
- ❖ друзі
- ❖ мама й тато
- ❖ відвідування секцій
- ❖ іграшки
- ❖ настільні ігри
- ❖ навчання в школі
- ❖ відвідування театрів та кінотеатрів, зоопарків, музеїв
- ❖ уміння чаклувати
- ❖ виготовлення Великодніх писанок
- ❖ комікси

ОРІЄНТОВНИЙ ПЛАН-КОНСПЕКТ УРОКУ НА ТЕМУ:**«Я – ТИ – МИ»**

Мета: закріплення основних ідей курсу: я – індивідуальність, ти – це я, всі люди взаємопов'язані й взаємозалежні, моє я тим багатше, чим більше тепла йде від мене іншим людям.

Хід роботи**1. Розминка „Угадай-но”.**

Учитель пропонує дітям загадки про людину. Діти відгадують.

2. Бесіда про основні поняття курсу.

Учитель: Згадайте, будь ласка, які слова ви вписали в контури слова „МИ”.

Діти перераховують: я і однокласники, я і рідні, я і друзі.

Учитель: Добре, а люди, які їдуть в одному автобусі, можуть сказати про себе „МИ”? Наведіть, будь ласка, приклад. Люди, які живуть в Австралії, можуть сказати про себе „МИ”? Чому? У яких випадках? А в Росії? Чому?

Діти відповідають.

Учитель: Отже, подивіться, що виходить. МИ – це все людство. Але водночас будь-яка група з двох чи тридцяти людей, яка об'єдналася хоча б ненадовго, може сказати про себе МИ. А чи всяка людина може сказати про себе Я?

Діти: Так, будь-яка людина може сказати про себе Я, тому що в кожного своя зовнішність, свій характер, свій внутрішній світ (симпатії й антипатії), у кожного свої почуття й настрої, кожен – член якогось співтовариства. Кожен неповторний, двох однакових людей немає, навіть якщо вони близнюки. І кожен цінний і дорогий для когось іншого. Ось чому кожен може сказати про себе Я.

Учитель: А чи правильно буде, якщо я скажу, що до кожної людини можна віднести й слово ТИ?

Діти: Так. Тому що з кожною людиною поруч є хтось близький чи рідний (це не тільки родичі!), поруч є той, з ким він разом щось робить, і т. ін.

Учитель: Отже, кожен про себе може сказати Я. Про кожного можна сказати ТИ. Кожні двоє більш чи менш близьких людей можуть сказати про себе МИ. А що спільного в цих трьох слів і цих трьох понять? Яке спільне слово об'єднує і Я, і ТИ, і МИ.

Діти: Людина.

3. Робота з поняттям „людина”.

Діти засвоюють поняття „людина” й записують тлумачення цього слова в альбом. Продовжують речення „Людина – це...”

Учитель: Що відрізняє людину від тварин?

Діти дають варіанти відповідей, яким учитель м'яко опонує до того часу, поки є аргументи для опонування, наприклад:

- людина ходить прямо – але й багато тварин можуть тривалий час ходити прямо;
- людина говорить – але й у багатьох тварин є своя мова (птахи співають, собака гавкає...);
- людина відчуває – але й тварина відчуває (наприклад, небезпеку);
- людина вміє прилаштовуватись (наприклад, до різноманітних кліматичних умов – шити одяг, будувати тепле житло...) – але й лисиця риє собі нору, а пташка в'є гніздо;
- людина може впливати на свій характер і на свою поведінку...
- людина може створювати те, чого немає в природі (книга, вірш, музика, машина)...
- людина може зрозуміти іншу людину...
- людина вміє домовлятися і поводитись за різними правилами...
- у людини є релігія...

Учитель: Ви цікаво міркуєте. Мені з вами завжди дуже цікаво. Спасибі. Але в мене виникло питання: а чи можливе для людини життя, якщо є тільки

одне Я й вона ніколи нікому не можу комусь сказати ТИ чи сказати МИ про себе й когось ще?

Діти розмірковують і висловлюються.

4. Підведення підсумків конкурсу „Вчимось домовлятися”.

Учитель: Завершується навчальний рік, а з ним і наша робота. Ми багато з вами обдумали. Ми зрозуміли, що живемо у світі людей, що інші люди так само важливі для людини, як і вона сама. Подумайте, будь ласка, що б ви хотіли побажати собі, тим, хто поруч з вами, усім людям.

5. Домашнє завдання.

Учитель: Згадайте, будь ласка, що ми робили з вами на уроках: погортайте свої альбоми й виконайте письмове завдання № 4 (що й чому сподобалось, що було цікаво) і завдання № 5 (що б ви хотіли далі обговорювати й робити на наших уроках з предмета „Я – ТИ – МИ”?).